

Attitudemeting m.b.t. seksisme, holebifobie en transfobie

“Beyond the box”

Syntheserapport

Myrte Dierckx, Joz Motmans en Petra Meier

Onderzoeksgroep Burgerschap, Gelijkheid en Diversiteit van de Universiteit Antwerpen

Met medewerking van: Myriam Dieleman en Charlotte Pezeril

Observatoire du sida et des sexualités, Université Saint-Louis Brussel

Inhoud

Lijst met tabellen	4
Inleiding	5
1. Wetenschappelijke achtergrond	6
1.1. Begrippenkader	6
1.1.1. Vooroordelen, stereotypes en stigmatisering.....	6
1.1.2. Seksisme	7
1.1.3. Holebifobie	8
1.1.4. Transfobie.....	8
1.1.5. Genderrollen	9
1.1.6. Onderzoeksgegevens.....	9
2. Methodologie	11
2.1. Onderzoeksvraag en hypothesen	11
2.2. Onderzoeksdesign	11
2.3. De dataverzameling.....	12
2.4. De data-analyse	13
3. Resultaten	14
3.1. Algemene respons en respondentenprofiel.....	14
3.1.1. Regio en verstedelijking	14
3.1.2. Geboortegeslacht en genderidentiteit.....	15
3.1.3. Leeftijd.....	16
3.1.4. Opleidingsniveau	16
3.1.5. Activiteitstatus.....	17
3.1.6. Seksuele voorkeur	17
3.1.7. Minderheidsgroepen.....	18
3.1.8. Werving en motivatie tot deelname	18
3.1.9. Evaluatie van data per regio.....	18
3.1.10. Besluit steekproef.....	19
3.2. Sociale Dominantie en genderisme.....	19
3.3. Seksisme	20
3.3.1. Seksisme tegenover vrouwen	21
3.3.2. Seksisme tegenover mannen	22
3.3.3. Modern seksisme	22
3.4. Holebifobie	23

3.4.1.	Algemene klassieke holebifobie	24
3.4.2.	Politiek-institutionele holebifobie	24
3.4.3.	Sociale holebifobie	24
3.4.4.	Actieve holebifobie.....	25
3.4.5.	Een vijfde dimensie?.....	25
3.4.6.	Bifobie.....	25
3.4.7.	Homofobie versus lesbofobie.....	26
3.5.	Transfobie.....	26
3.5.1.	Algemene klassieke transfobie.....	27
3.5.2.	Sociale transfobie	27
3.5.3.	Actieve transfobie	27
3.5.4.	Politiek-institutionele transfobie.....	28
3.5.5.	Transfobie tegenover transmannen versus transvrouwen.....	28
4.	Besluit: tendensen en uitdagingen.....	29
5.	Bibliografie	32
6.	Vragenlijst.....	35

Lijst met tabellen

Tabel 1: Steekproef naar woonplaats (n = 5624)	14
Tabel 2: Gender (n = 5624).....	15
Tabel 3: Verhouding Cis-/transgender (n = 5624).....	16
Tabel 4: Respondenten volgens generatie (n = 5106).....	16
Tabel 5: Steekproef naar leeftijd (n = 5106).....	16
Tabel 6: Opleidingsniveau (ISCED) (n = 5624)	16
Tabel 7: Seksuele voorkeur (n = 5462)	17
Tabel 8: Genderismeschaal	20
Tabel 9: Stellingen uit de seksismeschaal	21
Tabel 10: Stellingen uit de seksismeschaal, seksisme ten aanzien van mannen	22
Tabel 11: Stellingen uit de seksismeschaal, modern seksisme en machismo.....	22
Tabel 12: Stellingen uit de holebifobieschaal.....	23
Tabel 13: Stellingen uit de holebifobieschaal, politiek-institutionele holebifobie	24
Tabel 14: Stellingen uit de holebifobieschaal, sociale holebifobie	25
Tabel 15: Stellingen uit de holebifobieschaal, homo- en lesbofobie	26
Tabel 16: Stellingen uit de transfobieschaal	27
Tabel 17: Stellingen uit de transfobieschaal, actieve transfobie	28
Tabel 18: Stellingen uit de transfobieschaal, transmannen versus transvrouwen	28

Inleiding

Homoseksuele en biseksuelen mannen, lesbische en biseksuele vrouwen, alsook transgender personen vertegenwoordigen seksuele en gender minderheden die in belangrijke mate geconfronteerd worden met een seksueel stigma in onze maatschappij. Gewelddelicten ten aanzien van vrouwen en holebi's krijgen de laatste tijd veel aandacht in de media en komen op de politieke agenda. Attitudes ten aanzien van vrouwen, holebi's en transgender personen vormen de laatste decennia tevens voorwerp van internationaal onderzoek.

Tot op heden zijn er echter nauwelijks empirische gegevens beschikbaar over de houding van de Belgische bevolking met betrekking tot seksisme, homofobie en transfobie. In opdracht van de Staatssecretaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor Gelijke Kansen Bruno De Lille, het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding en het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, werd in 2013 een dergelijke attitudepeiling uitgevoerd onder de Belgische bevolking van 16 jaar en ouder. De onderzoeksgroep Burgerschap, Gelijkheid en Diversiteit van de Universiteit Antwerpen voerde in samenwerking met l'Observatoire du sida et des sexualités van de Universiteit Saint-Louis te Brussel, het kortlopende "Beyond the box" onderzoek uit. De onderzoeksvraag luidde: *hoe denken, voelen en reageren mannen en vrouwen, holebi's en hetero's, cisgenders en transgenders over thema's als seksisme, holebifobie, lesbofobie, bifobie en transfobie?*

Gezien deze onderzoeksvraag, werden heel wat onderwerpen (seksisme, holebifobie en transfobie) samen in één vragenlijst gemeten. Tevens werd de achtergrond van de respondent op het vlak van genderidentiteit en seksuele oriëntatie gedetailleerd in kaart gebracht en in de analyses betrokken. Wegens het tijdsbestek van de opdracht verliep de meting via een anonieme online survey. Deze aanpak, mede ingegeven door de keuze om voldoende transgender personen en holebi's in dit onderzoek te betrekken, heeft als voordeel dat het onderzoek veel gedetailleerde en genuanceerde informatie oplevert, en zodoende een wetenschappelijke bijdrage vormt op de gekende literatuur. Het nadeel van deze aanpak ligt in het feit dat de resultaten niet als representatief voor de Belgische bevolking zijn te beschouwen. Ondanks de lengte en moeilijkheidsgraad van deze diepgaande survey, vulden 5.624 respondenten uit België de vragenlijst volledig in.

Het voorliggend synthesedocument omschrijft kort de wetenschappelijke achtergrond, de methodologie en de resultaten van deze attitudemeting. De bevindingen bieden nieuwe en interessante informatie voor wetenschappers, beleidsmakers en het geïnteresseerde publiek. Meer details en achtergrondinformatie over de studie zijn terug te vinden in het volledige onderzoeksrapport, dat gratis kan bekomen worden op www.beyondthebox.be en op de websites van de opdrachtgevers.

1. Wetenschappelijke achtergrond

Seksisme, homofobie en transfobie hebben met elkaar gemeen dat ze een geheel zijn van negatieve attitudes en gedragingen die gepaard gaan met vooroordelen, stereotype denkbeelden en stigmatisering ten aanzien van bepaalde bevolkingsgroepen. Een opvallend element in de screening van de literatuur betreft het ontbreken van een onderzoek waarin zowel attitudes ten aanzien van holebi's/homoseksualiteit, transgender personen/transgenderisme én genderisme of seksisme voorkomen, en waarbij tevens het geboortegeslacht, de genderidentiteit, de genderrol alsook de seksuele oriëntatie van de respondenten in rekening wordt gebracht. Nochtans, een onderzoek waarin zowel attitudes ten aanzien van gender(gelijkheid), seksisme, holebiseksualiteit én (trans)genderisme aan bod komen, heeft als voordeel dat vergelijkingen op basis van geboortegeslacht, cis- of transgender status, leeftijd, opleiding, en seksuele oriëntatie mogelijk zijn. Hierdoor kan er heel wat nuancering aangebracht worden in de klassiek gevonden invloeden van geboortegeslacht, opleiding en leeftijd op seksisme, homofobie en transfobie. Het hier gepresenteerde overzicht van de literatuur is voornamelijk afkomstig uit sociaalpsychologisch onderzoek waarbij individuele attitudes worden beschreven en verklaard aan de hand van persoonlijke factoren en de sociale context.

1.1. Begrippenkader

1.1.1. Vooroordelen, stereotypes en stigmatisering

Een **vooordeel** is elke attitude, emotie of gedrag ten aanzien van leden van een sociale groep die direct of indirect een zekere negativiteit of antipathie ten aanzien van die groep impliceert. Er bestaan ook positieve vooroordelen, al ondervindt men van deze positieve vooroordelen ook vaak indirect of op langere termijn nadeel. Vooroordelen hebben zowel een sociale als een individuele component. Vooroordelen zijn vaak gedeelde oriëntaties die samenhangen met groepsdynamieken en machtsverhoudingen (Brown, 2010) en ze worden vaak al van jongs af aan gesocialiseerd (Devine, 1989). Het individuele aspect van vooroordelen vertaalt zich in het feit dat vooroordelen vaak samenhangen met bepaalde persoonlijkheidstypes (Brown, 2010).

Wanneer we mensen bevooroordelen op basis van een lidmaatschap van een bepaalde sociale categorie spreken we van **stereotypen**. Stereotypen zijn cognitieve associaties van een sociale categorie met bepaalde karaktertrekken (Brown, 2010). Heel wat stereotypen zijn niet zo onschuldig maar uitgesproken negatief. Echter, stereotypen hoeven net als vooroordelen niet noodzakelijk negatief te zijn en zijn op zich dus niet problematisch. We hebben ze zelfs nodig om ons in de maatschappij te kunnen oriënteren, als een soort van handvaten om te kunnen reageren en anticiperen (Michielsens & Angioletti, 2009). Het problematische van zulke 'handvaten' is echter dat we vaak de neiging hebben om bevestiging van de onderliggende hypothesen te zoeken (Brown, 2010) en dat we in situaties waar we snel en ongecontroleerd reageren automatisch en onbewust naar deze handvaten grijpen om snel begrip over de context te krijgen (Devine, 1989; Kunda & Spencer, 2003). Stereotypen (mis)leiden ons dus vaker dan dat we zelf menen te denken (Brown, 2010).

Waar vooroordelen en stereotypen niet steeds negatief hoeven te zijn, al is dit vaak het geval, heeft **stigmatisering** wél steeds een uitgesproken negatief effect op de persoon die het stigma draagt.

Stigmatisering is het proces waarbij een kenmerk wordt geassocieerd met een negatief stereotype, en waarbij aan de hand van dit kenmerk en bijhorende negatieve stereotype een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende sociale groepen: zij die dit negatieve kenmerk hebben en zij die dit niet hebben ('wij' versus 'zij') (Goffman, 1963). De gestigmatiseerde personen ervaren hierdoor statusverlies en discriminatie. Dit laatste is mogelijk door een verschil in sociale, economische en politieke macht van de ene groep tegenover de andere. Dit proces van stigmatisering leidt tot ongelijke kansen tussen sociale groepen (Link & Phelan, 2001).

Sociale dominantie (SDO) blijkt een goede voorspeller te zijn voor het hebben van verschillende soorten vooroordelen (xenofobie, seksisme, homofobie). Sociaal dominante vooroordelen komen volgens Sidanius en Pratto (1999) voort uit het feit dat men de bestaande sociale hiërarchie wenst te behouden en het geloof dat sommige sociale groepen beter zijn dan anderen (Brown, 2010; Lippa & Arad, 1999; Sidanius & Pratto, 1999). De theorie van de sociale dominantie behandelt enerzijds het individuele persoonlijkheidsaspect van bevoordeling - de ene persoon is sociaal dominanter dan de andere (microniveau) -, anderzijds erkent men in dit discours het belang van machtsverschillen tussen groepen in de samenleving (macroniveau).

1.1.2. Seksisme

Hoewel vrouwen numeriek geen minderheidsgroep zijn, hebben ze historisch wel vaak sociaal, politiek en economisch een minderwaardige positie bekleed en **seksistische vooroordelen** zijn dan ook historisch ingebed (Ekehammar, Akrami, & Araya, 2000). Traditioneel wordt seksisme enerzijds gezien als het geheel van vooroordelen en negatieve stereotypen ten aanzien vrouwen, anderzijds behelst het ook de discriminerende praktijken, de uitsluiting en het geweld die deze vooroordelen en stereotypen met zich meebrengen. Glick en Fiske toonden echter aan dat seksistische vooroordelen niet noodzakelijk negatief zijn (Glick & Fiske, 1996). Dit multidimensionale aspect van seksisme uit zich in het feit dat bepaalde positieve vooroordelen tegenover vrouwen hand in hand gaan met traditioneel seksistische antipathieën. Glick en Fiske hebben het dan ook over enerzijds 'benevolant seksisme' en anderzijds 'vijandig seksisme'. Benevolant seksisme wordt gekenmerkt door een positief beeld van vrouwen, maar waarbij dit beeld de traditionele genderrollen en mannelijke dominantie onderschrijft (bijvoorbeeld: 'vrouwen moeten worden beschermd door mannen'). Ook al lijken deze vooroordelen positief, vrouwen worden nog steeds als minderwaardig en incompetent beoordeeld in vergelijking met mannen. Het vijandig seksisme wordt gekenmerkt door uitgesproken negatieve vooroordelen tegenover vrouwen (bijvoorbeeld: 'Als vrouwen in een eerlijke competitie van mannen verliezen, is het typisch voor hen om over discriminatie te klagen'). Dat ook vrouwen seksistische attitudes ten aanzien van vrouwen kunnen hebben, wordt verklaard doordat seksistische attitudes sociaal worden aangeleerd, ook aan vrouwen (Blanton, Christie, & Dye, 2002). Naast dit ambivalent aspect van seksisme, blijven seksistische vooroordelen niet beperkt tot vrouwen, maar ook mannen kunnen seksistische vooroordelen ondervinden. Zo bestaat er enerzijds het adorerende beeld van mannen gepaard met hun hogere sociale status ('Mannen zijn meer geneigd anderen te beschermen'), anderzijds bestaan er ook vijandige stereotypen ten aanzien van mannen ('Mannen doen alles om vrouwen in bed te krijgen'). De hiërarchische verhouding die tussen beide geslachten bestaat, is hierbij fundamenteel (Michielsens & Angioletti, 2009). Echter, hoewel mannen ook seksisme ervaren, namen ze historisch vaak een superieure positie in. Door dit verschil in sociale positie hebben seksistische vooroordelen andere consequenties voor mannen dan voor vrouwen. Onderzoek heeft uitgewezen dat er vaak een correlatie bestaat tussen het seksisme tegenover

mannen en het seksisme tegenover vrouwen. Respondenten die op beide schalen hoog scoren, hebben doorgaans een traditioneler beeld van zowel mannen als vrouwen en belonen hen die deze traditionele rollen opnemen (benevolant seksisme) en straffen hen die niet die traditionele rollen opnemen af (vijandig seksisme) (Glick & Fiske, 1996).

Naast boven beschreven seksisme dat vaak handelt over klassieke genderrollen en -stereotypen is er ook sprake van **modern seksisme**. Dit modern seksisme betreft eerder de verborgen, subtiele vorm van seksisme. Het beschrijft het gebrek aan begrip en de onzichtbaarheid van de nog steeds bestaande genderongelijkheid in een formeel egalitaire samenleving (Ekehammar et al., 2000; Swim & Cohen, 1997).

1.1.3. Holebifobie

Homoseksuele en biseksuele mannen en lesbische en biseksuele vrouwen zijn seksuele minderheden die in belangrijke mate geconfronteerd worden met stigmatisering in een heteronormatieve maatschappij waar binaire genderrollen nog steeds de maatstaf zijn (Walch, Ngamake, Francisco, Stitt, & Shingler, 2012): men gaat er nog vaak van uit dat men man óf vrouw is én heteroseksueel.

De term homofobie werd voor de eerste maal gebruikt door Weinberg (1972) om de irrationele angst, haat en intolerantie ten aanzien van homoseksualiteit te beschrijven (Szymanski & Chung, 2001; Weinberg, 1972). Attitudes ten aanzien van homoseksualiteit/holebi's vormen de laatste decennia voorwerp van nationaal en internationaal onderzoek. Hierbij valt op dat het seksueel stigma ten aanzien van homoseksualiteit (en dan voornamelijk voor homomannen) uitvoerig wordt onderzocht (Adolfson, Iedema, & Keuzenkamp, 2010; G. M. Herek, 2007a; Keuzenkamp, 2010; Keuzenkamp, Bos, Duyvendak, & Hekma, 2006; Keuzenkamp, Kooiman, & van Lisdonk, 2012; Kuyper, Iedema, & Keuzenkamp, 2013; M. A. Morrison & Morrison, 2003; T. G. Morrison, Parriag, & Morrison, 1999; van Wijk, van de Meerendonk, Bakker, & Vanwesenbeeck, 2005). Stigma ten aanzien van biseksuele personen (Ferneer & Keuzenkamp, 2011; G. M. Herek, 2002; van Lisdonk & Kooiman, 2012) krijgt heel wat minder aandacht in onderzoek, net zoals lesbofobie. Tevens zijn er ook studies die deze attitudes onderzoeken in de groep van holebi's zelf (Gregory M. Herek, Gillis, & Cogan, 2009; Newcomb & Mustanski, 2011; Pinel, 1999; Williamson, 2000).

Volgens verschillende auteurs is homofobie in de westerse samenleving (gedeeltelijk) getransformeerd: van eerder ouderwetse, traditionele of morele bezwaren tegenover homoseksualiteit naar een hedendaagse negatieve houding ten aanzien van holebi's ('moderne homonegativiteit'). Men spreekt in dit geval van aversieve vooroordelen waarbij er een discrepantie bestaat tussen uitgesproken attitudes (ik ben niet homofoob), feitelijk gedrag (negatieve houding ten aanzien van seksuele minderheden) en automatische stereotypering waarbij men zich niet per se bewust is van zijn vooroordelen (Crocker, 2005; Sandfort, 2005).

1.1.4. Transfobie

Transfobie is het geheel van negatieve attitudes en vooroordelen ten aanzien van transgender personen dat kan leiden tot discriminatie, afwijzing en discriminatie van deze personen. De groep die de stigmatisering ondergaat, is niet zo duidelijk afgelijnd en omvat transseksuelen, transgenderisten, cross-dressers, travesties, ... Het gaat dus om het bredere concept van genderidentiteit en niet om seksuele voorkeur (Hill & Willoughby, 2005; Nagoshi et al., 2008). Het onderzoek naar de transfobie

staat nog in zijn kinderschoenen, maar de bestaande studies geven aan dat transgenders vaak met stigmatisering en transfoob gedrag te maken krijgen. Hill en Willoughby onderscheiden binnen het fenomeen transfobie enerzijds ‘transfobe attitudes’ en ‘genderisme’ (geheel van negatieve overtuigingen tegenover zij die zich niet conform hun geboortegeslacht voordoen) en anderzijds ‘genderbashing’ (het openlijk gedragsaspect, zoals publiekelijke vernederingen, uitsluiting en geweld). Genderisme kan leiden tot transfobie, wat aanleiding kan geven tot genderbashing (Willoughby et al., 2010).

1.1.5. Genderrollen

Het **schenden van traditionele genderrollen** speelt een belangrijk rol in de verklaring van zowel seksisme, homofobie als transfobie. Zij die de binaire **gendernormen** (hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen) uitdagen, worden hier vaak sociaal voor gestraft (Gordon & Meyer, 2007; Hill & Willoughby, 2005; Norton & Herek, 2013). Dit geloof in binaire genderidentiteit en -rollen ligt vermoedelijk aan de basis van het verschil in attitudes tussen mannen en vrouwen ten aanzien van gender- en seksuele minderheden. Mannen zouden meer dan vrouwen investeren in de status quo van gender- en heteroseksuele waarden. Met een grotere veroordeling door mannen voor zij die deze waarden met de voeten treden tot gevolg (Winter & Webster, 2008). Naast deze eerste zogenaamde ‘**gender gap**’ is er ook een **tweede ‘gender gap’**, namelijk dat de sociale veroordeling groter is voor mannen die grensoverschrijdend gedrag vertonen dan voor vrouwen die zich niet conform de voorgeschreven genderrollen gedragen (G. M. Herek, 2007b; Winter & Webster, 2008). Mannen blijken hierbij een groter onderscheid te maken dan vrouwen tussen mannen en vrouwen. De eerste ‘gender gap’ (vrouwen zijn toleranter) uit zich dus ook in zekere zin in de tweede ‘gender gap’. Dit verschil tussen mannen en vrouwen geeft ons deels een inzicht in de oorzaak van negatieve attitudes ten aanzien van seksuele en genderminderheden. Bij mannen is een combinatie van het afwijzen van gendernonconform gedrag en de ideologische afwijzing zeer bepalend, terwijl bij vrouwen de eerste factor minder sterk een rol speelt. Als vrouwen seksuele en genderminderheden afwijzen is het eerder omwille van ideologische redenen (bijvoorbeeld levensbeschouwelijk) dan omwille van het overschrijden van gendernormen (G. M. Herek, 2007b).

1.1.6. Onderzoeksgegevens

Tot op heden zijn er weinig empirische gegevens beschikbaar over de houding van de Belgische bevolking ten aanzien van seksisme, homofobie of transfobie (Corijn, 2004; Hooghe, 2011; Hooghe, Claes, Harell, Quintelier, & Dejaeghere, 2010; Pickery & Noppe, 2007). De enige systematische dataverzameling i.v.m. attitudes ten aanzien van holebi’s gebeurt op Europees niveau in de European Values Study (EVS, twee items) en de European Social Survey (ESS, één item). Wel is er voornamelijk buiten België gericht wetenschappelijke onderzoek naar mogelijke determinanten in het hebben van vooroordelen tegenover seksuele en genderminderheden.

Uit deze studies blijkt dat verschillende **demografische achtergrondvariabelen** tot op zekere hoogte goede voorspellers zijn voor zowel seksistische, homofobe als transfobe attitudes. Zo staan jongeren, vrouwen en hogeropgeleiden over het algemeen positiever tegenover holebi’s en transgenders (G. M. Herek, 2007a; Landén & Innala, 2000; Levahot & Lambert, 2007; Lim, 2002; Motmans, 2009; Norton & Herek, 2013; Winter & Webster, 2008), al bleek het leeftijdseffect voor transfobie niet steeds significant. Op het vlak van **seksuele voorkeur** zien we doorgaans dat heteroseksuelen hoger scoren op seksisme, homofobie en transfobie (Willoughby et al., 2010). Er zijn ook nog **cultureel-**

geografische factoren zoals etnische afkomst en woonplaats die bepalend kunnen zijn. Mensen die in landelijke gebieden wonen, zijn gemiddeld minder tolerant ten aanzien van seksuele minderheidsgroepen (van Wijk et al., 2005).

Naast demografische variabelen blijken **ideologische overtuigingen** een rol te spelen in het hebben van seksistische, homofobe en transfobe attitudes (Hill & Willoughby, 2005; Willoughby et al., 2010). De Sociale dominantie schaal (SDO) van Sidonius en Pratto (1999) is bijvoorbeeld een goede voorspeller voor het hebben van verschillende soorten vooroordelen (xenofobie, seksisme, homofobie). Uit verschillende onderzoeken komt tevens naar voren dat religieuzen onverdraagzamer zijn tegenover seksuele en genderminderheden dan niet-religieuzen (Willoughby et al., 2010).

Een vierde aspect dat attitudes ten aanzien van seksuele en genderminderheden beïnvloedt, is de **sociale omgeving**. Het hebben van sociale contacten met leden uit één of meerdere minderheidsgroepen, leidt tot een positievere houding tegenover deze minderheidsgroepen (European Commission, 2012). Zelf lid zijn van een seksuele minderheidsgroep blijkt een minder grote invloed te hebben (Hill & Willoughby, 2005; Tee & Hegarty, 2006; Willoughby et al., 2010).

2. Methodologie

2.1. Onderzoeksvraag en hypothesen

De algemene onderzoeksvraag van dit onderzoek luidde: *“hoe denken, voelen en reageren mannen en vrouwen, holebi's en hetero's, cisgenders en transgenders over thema's als seksisme, homofobie, lesbofobie, bifobie en transfobie?”*. Vanuit de opdrachtgevers kwam de uitdrukkelijke vraag om de attitudemeting ook bij deze doelgroepen uit te voeren. De doelpopulatie betrof alle inwoners op het Belgische grondgebied vanaf 16 jaar. We onderscheidde volgende deelvragen:

- Zijn er verschillen in attitudes per regio?
- Zijn er verschillen in attitudes naar achtergrondvariabelen zoals geboortegeslacht, cis- of transgender status, leeftijd, opleiding en seksuele oriëntatie?
- Zijn er verschillen in attitudes naargelang genderrigiditeit en minderheidsstatus?
- Zijn er verbanden tussen attitudes betreffende de verschillende schalen: genderisme, seksisme, homofobie, homonegativiteit, transfobie en transnegativiteit?
- Hoe verhouden de verschillende componenten van attitudes (emoties, overtuiging en gedrag) zich ten opzichte van elkaar?

Aan de hand van de bestaande wetenschappelijke voornamelijk sociaalpsychologische literatuur verwachtten we dat:

- Respondenten met een sociaal dominantere positie (mannen, cisgenders, ouderen, hetero's) minder tolerante attitudes aannemen ten aanzien van seksuele en genderminderheden.
- Respondenten met een hogere opleiding – ondanks hun sociaal dominantere positie – meer tolerante attitudes aannemen ten aanzien van seksuele en genderminderheden.
- Respondenten met meer rigide opvattingen over gender en geslacht (genderisme) en respondenten met minder diverse sociale contacten met minderheden, minder tolerante attitudes aannemen ten aanzien van seksuele en genderminderheden.
- Er significante verbanden tussen de verschillende attitudeschalen (seksisme, homofobie, transfobie) bestaan.

2.2. Onderzoeksdesign

Op basis van het literatuuronderzoek werden schalen geselecteerd voor het meten van seksisme, holebifobie¹, en transfobie (zie verder bij resultaten). De achtergrondvariabelen m.b.t. gender en seksuele oriëntatie werden in de mate van het mogelijke bevraagd met een 7-punt Likertschaal.

Omwille van het opzet van het onderzoek (een attitudemeting), het onderwerp van de meting en praktische overwegingen (tijdsspanne, beschikbaar budget) werd voor een online kwantitatief onderzoek met gesloten vragen gekozen (Punch, 2005).

¹ We gebruiken de term 'holebifobie' omdat de schaal zowel attitudes ten aanzien van homoseksuele mannen, lesbische vrouwen als biseksuele mannen en vrouwen omvat.

Voordelen

Anonieme internetenquêtes geven een hogere betrouwbaarheid indien de topics van gevoelige aard zijn, aangezien men minder sociaal wenselijk antwoordt (Van Selm & Jankowski, 2006; Wright, 2005). Bovendien zou een random steekproef met een gecontroleerde representativiteit inhouden dat gender- en seksuele minderheden slechts een miniem aandeel in de steekproef zouden innemen. Ten slotte laat een online bevraging toe om op een relatief goedkope en eenvoudige manier vele respondenten op een korte tijd te bevragen (Evans & Mathur, 2005; Solomon, 2001; Van Selm & Jankowski, 2006; Wright, 2005).

Mogelijke beperkingen

In online onderzoek ondervindt men vaak beperkingen op het vlak van toegankelijkheid en representativiteit. Dit wordt verklaard doordat de populatie die toegang heeft tot internet in de meeste landen niet overeen komt met de gehele populatie (Rainie, 2003; Solomon, 2001). Anonieme deelname is essentieel voor dit soort onderzoek, maar kent ook de beperking dat we geen of weinig controle hebben over hoe en door wie de vragenlijst wordt ingevuld (Lefever, Dal, & Matthíasdóttir, 2007; Solomon, 2001; Wright, 2005).

Tegemoetkomingen aan beperkingen

Gezien de opzet van het onderzoek, werd er geen representativiteit nagestreefd. Een random steekproef met een gecontroleerde representativiteit zou er gezien onze populatiegrootte toe leiden dat seksuele minderheidsgroepen en genderminderheidsgroepen slechts een zeer beperkt aandeel zouden uitmaken in de steekproef, met als gevolg dat er geen zinvolle statistische analyses mogelijk zijn. Een eventueel gebrek aan representativiteit trachten we te beperken door een strategie om de diversiteit in de steekproef zo groot mogelijk te maken. Er werden extra inspanningen gedaan om mogelijke ondervertegenwoordigde groepen zoveel mogelijk te bereiken. Om de betrouwbaarheid te vergroten werden twee schalen voor de discriminerende validiteit toegevoegd, nl. de Rosenberg Self-esteem Scale (Rosenberg, Schooler, & Schoenbach, 1989) en de Marlowe-Crowne Social Desirability Scale (short form) (Reynolds, 1982). Ten tweede werden de data uitgebreid 'gezuiverd', en werden de antwoorden van de verschillende schalen getest op hun betrouwbaarheid, zowel op item- als op schaalniveau. Tot slot werd de steekproef qua samenstelling vergeleken met de Belgische bevolking, en waar mogelijk, werd een weging toegepast.

2.3. De dataverzameling

Omwille van de meertaligheid in België én het specifieke internationale karakter van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was de vragenlijst beschikbaar in drie talen: Nederlands, Frans en Engels. De vragenlijst was online van 7 oktober t.e.m. 7 december 2013 via de website www.beyondthebox.be. Deze website vormde een elektronische link met de online vragenlijst in het *online based* survey programma Qualtrics. Naast de doorwijsfunctie, had de website ook een informatieve functie. Omwille van de bescherming van de privacy en het garanderen van de anonimiteit werden geen persoonlijke identificatiegegevens opgevraagd. Men kon wel na het afronden van de vragenlijst een e-mailadres achterlaten om kans te maken op een geschenkbon.

Voor het bekendmaken van de studie en het bereiken van de doelgroep maakten we gebruik van verschillende mediakanalen: een algemeen persbericht, sociale media en aankondigingen per e-mail

vanuit de betrokken opdrachtgevers en onderzoeksgroepen. Ook werden er flyers en posters ruim verspreid.

2.4. De data-analyse

We voerden verschillende statistische analyses uit, onder andere multivariate regressies waarbij we het effect van verschillende demografische, sociale en ideologische variabelen nagingen op het hebben van seksistische, holebifobe en transfobe attitudes.

Alle drie de schalen (seksisme², homofobie³ en transfobie⁴) bleken intern betrouwbaar te zijn en we konden na factoranalyse binnen elke schaal verschillende dimensies onderscheiden (zie verder).

Behalve het opleidingsniveau betrokken we geen andere socio-economische variabelen in de analyses. De reden hiervoor is de betrekkelijk jonge steekproef en dus een opvallend groot aandeel respondenten dat niet actief was op de arbeidsmarkt. Ook voor het (huishoudelijk) inkomen had dit vermoedelijk gevolgen aangezien de jongere respondenten vaak geen kostwinner zijn, laat staan dat ze een adequaat beeld hebben van het inkomen van het huishouden waarvan ze deel uitmaken. Om aan deze beperking tegemoet te komen, hebben we steeds een bijkomende analyse gedaan voor de respondenten ouder dan 25 jaar, waarbij we twee onafhankelijke variabelen toevoegden: werkstatus en gestandaardiseerd inkomen. Wanneer we aan de hand van deze bijkomende analyse voor één of beide variabelen een significant effect op de attitude(s) vonden, wordt dit vermeld.

² Cronbach's Alpha: 0.82

³ Cronbach's Alpha: 0.94

⁴ Cronbach's Alpha: 0.92

3. Resultaten

We beschrijven eerst het profiel van de respondenten en vergelijken dit met de populatie in België (3.1). Nadien bespreken we de attitudes van de respondenten aangaande sociale dominantie (3.2), seksisme (3.3), holebifobie (3.4) en transfobie (3.5). Het spreekt voor zich dat we alle bevindingen met de nodige nuance en kritische zin benaderen, rekening houdend met de kenmerken van de steekproef en de gebruikte methode.

3.1. Algemene respons en respondentenprofiel

Meer dan 15.000 bezoekers bezochten de website van begin oktober tot 7 december. Er werden 8.758 vragenlijsten opgestart en 6.063 werden volledig ingevuld. Gezien het beleidsvoorbereidend karakter van dit onderzoek, limiteren we de hier gepresenteerde resultaten tot volledig ingevulde vragenlijsten van de respondenten van 16 jaar of ouder, wonende in België en met een minimum invultijd van 10 minuten, wat de steekproefgrootte terugbrengt op 5.624 respondenten.

3.1.1. Regio en verstedelijking

De vragenlijst was voor iedereen uit de drie Belgische gewesten toegankelijk in de taal van hun voorkeur (Engels, Frans of Nederlands).

Tabel 1: Steekproef naar woonplaats (n = 5624)

Regio	% Steekproef	% Populatie ⁵	Wegingscoëfficiënt
Brussels Hoofdstedelijke Gewest	18.1	10.4	0.57
Vlaams Gewest	58.9	57.5	0.98
Waals Gewest	23.0	32.1	1.39

In vergelijking met de verdeling van de populatie in België volgens de gewesten, merkten we een oververtegenwoordiging op van respondenten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en een ondervertegenwoordiging van respondenten uit het Waals Gewest. Een wegingscoëfficiënt kon dit verschil tussen de steekproef en de populatie op het vlak van regio opheffen. Vermoedelijk waren Nederlandstalige Brusselaars (met 15%) licht oververtegenwoordigd tegenover de Franstalige Brusselaars.

Zowel in het Vlaams als in het Waals Gewest woonde ongeveer 61% van de respondenten in stedelijk gebied. Dit is meer dan in de Belgische populatie. Men schat dat in België ongeveer 1 op 4 in een stad woont en ongeveer 75% buiten urbaan gebied⁶. Stedelingen waren in onze steekproef dus oververtegenwoordigd.

⁵ FOD Economie, 2013, http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/structuur/huidige_nationaliteit/belgisch_vreemd/#.UqsiUNF3vIU

⁶ FOD Economie, 2013, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/structuur/woonplaats/>

3.1.2. Geboortegeslacht en genderidentiteit

Respondenten kregen eerst een vraag naar het geslacht dat hen bij de geboorte werd toegekend (man/vrouw). Vervolgens polsten we naar het eventueel voorkomen van interseksualiteit. In een tweede set deel vragen gingen we na in welke mate de respondenten (a) interesses, rollen, houding en manieren hebben die traditioneel als mannelijk/vrouwelijk worden benoemd ('genderrol'), en (b) zichzelf psychisch man/vrouw voelden ('genderidentiteit'). Tot slot werd aan de respondenten gevraagd hoe zij zichzelf momenteel identificeerden.

Geboortegeslacht: respondenten geboren als vrouw waren licht oververtegenwoordigd in de steekproef (55.1%) tegenover respondenten geboren als man (44.9%). We pasten echter geen weging toe aangezien we in de analyses voornamelijk de variabelen genderrol en genderidentiteit (zie verderop) gebruikten in plaats van het biologische geboortegeslacht.

Interseksualiteit: 24 respondenten (0.4%) gaven aan dat er bij hen een vorm van interseksualiteit was vastgesteld, 5 % van de respondenten duidde aan dat ze niet wisten of dit het geval was. Aan de hand van de open antwoorden concludeerden we echter dat de term interseksualiteit breed werd geïnterpreteerd (genderidentiteit, seksuele voorkeur) en niet enkel als een medische omstandigheid.

Genderrol: Op de vraag naar hun dominante kenmerken, gaf ongeveer 15% van de respondenten geboren als man aan dat zij in mindere mate traditionele mannelijke kenmerken hadden en in meerdere mate traditionele vrouwelijke. Bij de respondenten geboren als vrouw zagen we gelijkaardige cijfers terugkomen: ongeveer 15% gaf te kennen dat zij in mindere mate of helemaal geen traditioneel vrouwelijke kenmerken hadden en in meerdere mate traditioneel mannelijke.

Genderidentiteit: Op de vraag hoe zij hun gender beleven, antwoordde 7% van de respondenten geboren als man dat zij zich niet of in mindere mate man voelden en ongeveer 6% voelde zich in meerdere mate vrouw. Een kleine 6% van de respondenten geboren als vrouw voelde zich minder of helemaal geen vrouw en minder dan 4% voelde zich eerder of helemaal man.

Zelfidentificatie: Op de vraag hoe ze zichzelf definiëren, gaven 7% van de respondenten geboren als man aan dat zij zich anders dan hun geboortegeslacht identificeren. Bij vrouwen was dit 4%. Een blik op de open antwoorden toonde verder aan dat een deel van de respondenten het moeilijk vindt zich in één enkel hokje te stoppen.

Voor het vereenvoudigen van de data-analyse, werden enkele bijkomende variabelen geconstrueerd.

Gender: aan de hand van de continue variabele 'genderidentiteit' en de 'zelfidentificatie' maakten we de variabele 'gender' aan. Deze variabele houdt geen rekening met het geboortegeslacht. Hierin werden drie groepen gemaakt: voelt men zich eerder man, eerder vrouw, of voelt men zich noch man en noch vrouw en is men dus genderincongruent?

Tabel 2: Gender (n = 5624)

Gender	% Respondenten geboren als man	% Respondenten geboren als vrouw	% Totaal
Voelt zich man	95.0	1.0	43.2
Voelt zich vrouw	3.0	95.9	54.2
Genderincongruent	2.1	3.0	2.6

Cis/transgender: Er was een significant aandeel van de respondenten waarbij hun gender niet overeenstemde met het geboortegeslacht (transgender).

Tabel 3: Verhouding Cis-/transgender (n = 5624)

	% Geboren als man	% Geboren als vrouw
Cisgender	94.1	95.8
Transgender	3.8	1.1
Genderincongruent	2.1	3.1

3.1.3. Leeftijd

De gemiddelde leeftijd was 33.69 jaar (range 16 – 83 jaar).

Tabel 4: Respondenten volgens generatie (n = 5106)

Generatie	% Respondenten
Generatie Y (16 – 26 jaar)	37.5
Pragmatische generatie (27 – 41 jaar)	37.4
Generatie X (42 – 56 jaar)	17.0
Generatie babyboom (> 57 jaar)	8.0

Tabel 5: Steekproef naar leeftijd (n = 5106)

Leeftijdscategorie	% Steekproef	% Populatie ⁷	Wegingscoëfficiënt
16 – 24 jaar	28.8	23	0.8
25 – 49 jaar	57.0	37	0.6
50 – 64 jaar	11.3	21	1.8
> 64 jaar	2.9	19	6.5

Er was een oververtegenwoordiging van de jongste leeftijdscategorieën en een beduidende ondervertegenwoordiging van de oudste leeftijdscategorie. Deze verschillen waren te groot om door middel van weging weg te werken. Wanneer we een onderscheid maakten tussen de generaties naar geboortegeslacht, vonden we een significant verschil. Vrouwen waren meer vertegenwoordigd in de jongere generaties en mannen meer in de oudere generaties.

3.1.4. Opleidingsniveau

Tabel 6: Opleidingsniveau (ISCED) (n = 5624)

Opleidingsniveau (ISCED)	% Respondenten
Lager secundair	5.2
Hoger secundair	23.3
Post-secundair niet-hoger onderwijs	2.6
Hoger niet-universitair	29.9
Universitair	39.0

⁷ * FOD Economie, 2010, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/structuur/leeftijdgeslacht/piramide/>

Er was een sterke oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden in de steekproef (70%). De oververtegenwoordiging was te groot om door middel van weging te neutraliseren. Laagopgeleiden bleken zich significant meer bij de oudere generatie. Vrouwen waren in de steekproef significant vaker hoger geschoold dan mannen.

3.1.5. Activiteitstatus

Naast het opleidingsniveau kan de activiteitstatus een indicator zijn van de sociaal-economische positie van de respondent. Bijna 60% van de respondenten was op het moment van de bevraging aan het werk. Een kwart volgde een opleiding, bijna 5% was werkloos en nog eens bijna 5% was met pensioen. Wanneer we enkel de ‘actieve bevolking’ namen (zij die niet studeren of op pensioen zijn), zagen we een verhouding van 9 werkenden op 10.

3.1.6. Seksuele voorkeur

We peilden aan de hand van drie schalen naar de seksuele voorkeur van de respondent (gedrag, aantrekkingskracht en identiteit) met, 1 als ‘Exclusief heteroseksueel’ en 7 ‘Exclusief homoseksueel/lesbisch’, aangevuld met 8 (Aseksueel), 9 (Ik vind geslacht niet belangrijk), 10 (Ik weet het niet) en 11 (Andere,...). We construeerden op basis van deze drie variabelen één samengestelde variabele ‘seksuele voorkeur’. We maakten daarbij een onderscheid naar gender (zie eerder) en niet naar geboortegeslacht.

Het verschil in seksuele voorkeur tussen mannen en vrouwen viel op, waarbij vrouwen zich minder uitgesproken positioneerden als hetero of lesbisch, maar eerder kozen voor een tussenliggend cijfer. We stelden een significant leeftijdseffect vast bij vrouwen: de grotere fluiditeit van de seksuele voorkeur bij de vrouwelijke respondenten werd dus voornamelijk verklaard door de jongste generatie in de steekproef. In een controle-analyse bij de mannelijke respondenten bleek dit leeftijdseffect veel kleiner.

Met het oog op zinvolle analyses maakten we een variabele aan met drie categorieën: hetero, holebi en anders. We identificeerden iemand als holebi wanneer hij of zij aangaf zichzelf als homo/lesbisch, biseksueel of als meer homo/lesbisch dan heteroseksueel te benoemen, of wanneer hij/zij aangaf minstens evenveel seksueel aangetrokken te worden door personen van hetzelfde geslacht als door personen van het andere geslacht, of wanneer hij/zij aangaf minstens evenveel seksuele contacten te hebben gehad met personen van hetzelfde als van het andere geslacht. Onder ‘Anders’ brachten we iedereen onder die op minstens één van de drie reeds beschreven variabelen (aantrekkingskracht, gedrag en zelfomschrijving) een andere voorkeur uitgaf.

Tabel 7: Seksuele voorkeur (n = 5462)

Seksuele voorkeur	% Respondenten
Hetero	65.9
Holebi	27.7
Anders	6.4

Seksuele voorkeur is moeilijk vast te stellen in kwantitatief onderzoek en de percentages over homoseksualiteit verschillen dan ook vaak sterk naargelang de precieze vraagstelling. Volgens Vincke en Stevens (1999) varieert het aantal mensen die zich als holebi identificeren tussen 3% en 7%. De

groep holebi's was dus oververtegenwoordigd in de steekproef, met voornamelijk een groot aandeel homoseksuele mannen.

3.1.7. Minderheidsgroepen

De meerderheid van de respondenten behoorde niet tot één of meerdere minderheidsgroepen zoals etnische, religieuze, seksuele (homo, bi of lesbisch), transgender, door een handicap enzovoort. De grootste minderheidsgroep in de steekproef was die van de seksuele minderheid (homo, bi of lesbisch zijn). Niet iedereen die na de hercategorisatie werd gelabeld als holebi of transpersoon (zie eerder) rekende zich ook tot een seksuele minderheid (13.8 van de holebi's) en/of minderheid als transgender (34.1% van de transgenders).

2.325 respondenten gaven aan een religieuze levensbeschouwing te hebben. Het overgrote deel van de respondenten hangt een christelijke levensbeschouwing aan. We maakten een dichotome variabele 'levensbeschouwelijke visie' (religieus/areligieus) aan (41% en 59%).

Naast het feit of men zelf behoorde tot één of meerdere minderheidsgroepen, waren we ook geïnteresseerd in hoeverre men contact had met personen uit één of meerdere vernoemde minderheidsgroepen. De overgrote meerderheid bleek contact te hebben met leden van één of meerdere minderheidsgroepen (90%). Enkel transgenders bleken minder in de sociale kring van de respondenten voor te komen (19.4%).

3.1.8. Werving en motivatie tot deelname

40% van de respondenten was op de hoogte van het onderzoek via de publieke media. Een tweede belangrijk kanaal waren de aankondigingen via websites, online forums of via mailing van organisaties en met uitbreiding het bredere reguliere internet. Ten slotte wilden we ook weten waarom men deelnam aan het onderzoek. De belangrijkste redenen om deel te nemen aan het onderzoek waren de bekommernis ten aanzien van gelijke kansen (al dan niet ten aanzien van bepaalde minderheidsgroepen) en het uiten van de eigen mening om zo al dan niet het beleid mee te sturen. Het was duidelijk dat een groot deel van de respondenten deelnam uit een zekere bezorgdheid aangaande één of meer van de behandelde thema's.

3.1.9. Evaluatie van data per regio

We stelden vast dat de steekproef naar de drie gewesten op verschillende demografische en sociale variabelen verschilt. Het aandeel vrouwen, jongeren en respondenten met een religieuze levensbeschouwing in de steekproef was groter in het Vlaams Gewest en we vonden een groter aandeel hoger opgeleiden, holebi's en minderheidsgroepen in de steekproef van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Aangezien we al deze variabelen opnamen in de analyses, hielden we rekening met deze verschillen tussen de drie gewesten.

3.1.10. Besluit steekproef

We zijn tot een grote steekproef gekomen die relatief divers is naar genderidentiteit en seksuele voorkeur, maar beperkingen kent op het vlak van regio (respondenten uit het Waalse Gewest), leeftijd (ouderen), opleidingsniveau (lager geschoolden) en de geringere aanwezigheid van bepaalde minderheidsgroepen. De ondervertegenwoordiging van respondenten uit het Waalse gewest was relatief beperkt en we corrigeerden dit door in de analyses een weging naar regio uit te voeren. De motivatie tot deelname van vele respondenten (o.a. het begaan zijn met gelijke kansen) was tevens opvallend. We houden deze beperkingen van de steekproef in het achterhoofd bij het analyseren en formuleren van bevindingen en beleidsaanbevelingen.

3.2. Sociale Dominantie en genderisme

De **sociale dominantieschaal** geeft egalitaire waarden en het al dan niet wenselijk achten van (on)gelijkheid in de samenleving weer (Brown, 2010). Hoe sociaal dominanter men is, hoe meer men sociale hiërarchie verkiest boven sociale gelijkheid. **Genderisme** of een genderrigide houding drukt het geloof uit dat geslacht en gender binaire categorieën zijn en biologisch gedetermineerd zijn. We verwachtten dat beide schalen belangrijke voorspellers zouden zijn voor het hebben van seksistische, homofobe en transfobe attitudes. Beide schalen bleken in dit onderzoek betrouwbaar te zijn⁸.

Sociaal dominante en genderrigide houdingen werden in onze steekproef door verschillende sociale en demografische variabelen voorspeld en correleren ook onderling. Vrouwen, mensen met diverse sociale contacten, hoger opgeleiden en mensen met een niet-religieuze levensbeschouwelijke visie gaven blijk van meer van egalitaire waarden. Mensen met diverse sociale contacten, holebi's, alsook respondenten met een niet-religieuze levensbeschouwelijke visie dachten minder genderrigide.

Als voorbeeld van het belang van sociale contacten met minderheden, geven we de resultaten voor genderrigide opvattingen opgesplitst naar zij die één of meerdere transgenders in hun sociale omgeving kennen (19.4%) versus zij die geen transgender persoon kennen. Voor zij die het (helemaal) eens waren met onderstaande stellingen, zien we steeds dat de overgrote meerderheid zelf geen contact had met één of meerdere transgenders.

⁸ Cronbach's Alpha SDO: 0.89
Cronbach's Alpha Genderisme: 0.83

Tabel 8: Genderismeschaal

	% helemaal mee eens en mee eens		
	Kent een transgender persoon	Kent geen transgender persoon	P
Er zijn slechts twee geslachten: mannelijk of vrouwelijk	12.0	28.9	p≤.001
Alleen deze twee geslachten zijn moreel aanvaardbaar en legitiem in onze maatschappij	7.4	16.0	p≤.001
Alle volwassenen behoren ofwel tot het mannelijke ofwel tot het vrouwelijke geslacht	10.8	26.4	p≤.001
Als je man of vrouw bent, dan ben je dat voor je hele leven	10.9	21.8	p≤.001
Alle mannen hebben een penis en alle vrouwen hebben een vagina	17.1	35.2	p≤.001
Het is gewoon een sociale norm om baby's het geslacht toe te kennen, dat hun lichaam aanwijst	56.1	54.3	p=.329
Iedereen die niet op een natuurlijke manier man of vrouw is, is een "misvorming van de natuur"	4.9	9.1	p≤.001
Als er iemand een geslachtsaanpassing wil, kan zijn of haar dokter of psycholoog hem of haar dit uit het hoofd praten	7.9	15.0	p≤.001
Zelfs een persoon met onduidelijke genitaliën is nog steeds ofwel man ofwel vrouw	9.5	19.9	p≤.001
Of een persoon zichzelf als man of vrouw ziet, is grotendeels een zaak van opvoeding	18.2	18.1	p=.939

3.3. Seksisme

We stelden een seksismeschaal op aan de hand van 23 items. Deze items kwamen uit verschillende seksismeschalen. We deden dit om verschillende aspecten van het brede gegeven seksisme te meten. Voor de steekproef tekenden we een gemiddelde score van 3.46 op (1 = seksistisch en 5 = niet-seksistisch). We konden 3 verschillende dimensies binnen de seksismeschaal onderscheiden.

Klassiek seksisme tegenover vrouwen (7 items, gemiddelde 3.50) werd gekenmerkt door uitgesproken negatieve vooroordelen ten aanzien van vrouwen (bijvoorbeeld 'De meeste vrouwen weten niet ten volle te waarderen wat mannen allemaal voor hen doen'). Deze dimensie was het meest verwant aan het klassieke seksisme zoals dit begrip dagdagelijks wordt gebruikt.

Seksisme tegenover mannen (6 items, gemiddelde 3.37) werd gekenmerkt door uitgesproken negatieve vooroordelen ten aanzien van mannen (bijvoorbeeld "Mannen zullen altijd vechten om meer controle in de maatschappij te hebben dan vrouwen") en positieve vooroordelen ten aanzien van vrouwen (bijvoorbeeld "In vergelijking met mannen hebben vrouwen een groter moreel besef").

Modern seksisme (6 items, gemiddelde 3.79) werd gekenmerkt door het minimaliseren van genderongelijkheid in de hedendaagse samenleving (bijvoorbeeld "De maatschappij behandelt mannen en vrouwen op dezelfde manier") en het bevestigen van traditionele positieve vooroordelen ten aanzien van mannen als het sterke geslacht en vrouwen als het kwetsbare geslacht (bijvoorbeeld "Vrouwen zouden door mannen gekoesterd en beschermd moeten worden"). Deze dimensie onderscheidde zich van de eerste twee dimensies omdat het geen uitgesproken negatieve

vooroordelen bevatte, maar eerder een status quo van de bestaande, traditionele, patriarchale genderpatronen.

De **gemiddelde scores voor de verschillende subschalen** weken niet veel van elkaar af. Alle drie de dimensies waren ongeveer in dezelfde mate aanwezig in onze steekproef. Respondenten scoorden toleranter op het vlak van modern seksisme dan op de eerder klassieke en minder politiek correcte vormen van seksisme ten aanzien van respectievelijk mannen en vrouwen.

We stelden volgende **significante effecten** vast: sociale dominantie en genderisme bleken steeds de grootste, significante voorspellende waarden te hebben voor seksistische attitudes. Opleidingsniveau bleek een derde grote en significante voorspeller te zijn. We illustreren dit met 3 stellingen uit de drie dimensies:

Tabel 9: Stellingen uit de seksismeschaal

	% helemaal mee eens en mee eens		
	Laag opgeleid	Hoog opgeleid	P
De meeste vrouwen weten niet ten volle te waarderen wat mannen allemaal voor hen doen.	31.2	17	p≤.001
Het is typisch dat een man die zich seksueel door een vrouw aangetrokken voelt, zonder scrupules alles doet om haar in bed te krijgen.	37	19	p≤.001
Vrouwen zouden door mannen gekoesterd en beschermd moeten worden	40.9	26.1	p≤.001

Ook andere variabelen hadden een significant effect, al waren deze kleiner: mannen (o.b.v. genderidentiteit), respondenten die minder contact hebben met minderheidsgroepen en mensen met een religieuze levensbeschouwelijke visie bleken meer seksistisch. Wanneer we onderscheid tussen mannen en vrouwen maakten, merkten we dat vooral bij mannen de genderrol én -identiteit invloed hadden op het hebben van seksistische attitudes. Respondenten die een andere seksuele voorkeur dan hetero of holebi hadden toonden dan weer minder seksistische vooroordelen.

We kunnen enkele nuances onderscheiden naargelang de dimensie van seksisme.

3.3.1. Seksisme tegenover vrouwen

Aparte analyses voor mannen en vrouwen gaven aan dat mannen die zeiden zich meer stereotiep mannelijk te gedragen, meer seksistische attitudes tegenover vrouwen vertoonden. Bij vrouwelijke respondenten stelden we een tegengesteld effect van genderidentiteit en genderrol vast: vrouwen die zich meer identificeerden als vrouw, bleken minder seksistische attitudes te hebben (genderidentiteit), maar vrouwen die zeiden zich meer stereotiep vrouwelijk te gedragen, bleken wel meer seksistische attitudes te hebben ten aanzien van vrouwen (genderrol). Dit tegengesteld effect bleek verklaard te worden door één item dat over feminisme handelde. Vrouwen met een eerder stereotype vrouwelijke genderrol stonden hier significant negatiever tegenover. Wanneer we keken naar het socio-economisch profiel van de respondenten ouder dan 25 jaar, stelden we een klein significant effect van het gestandaardiseerd huishoudinkomen vast op deze vorm: respondenten met een hoger inkomen, hadden minder seksistische attitudes tegenover vrouwen.

3.3.2. Seksisme tegenover mannen

We merkten voor het seksisme ten aanzien van mannen een significant effect van leeftijd in tegenstelling tot de algemene seksismeschaal: ouderen hadden vaker negatieve seksistische opvattingen over mannen in vergelijking met jongeren. Ook het effect van geslacht was hier veel groter en omgekeerd dan voor de andere dimensies: vrouwen hadden eerder seksistische vooroordelen ten aanzien van mannen dan mannen (geboortegeslacht, genderidentiteit en genderrol). Mannen met een meer stereotiep mannelijke genderrol toonden ook meer seksistische opvattingen ten aanzien van mannen, net zoals vrouwen met een meer stereotiep vrouwelijke genderrol. Het verschil tussen mannen en vrouwen was vooral merkbaar bij de stellingen die uitgesproken negatief waren ten aanzien van mannen. We illustreren dit aan de hand van twee stellingen.

Tabel 10: Stellingen uit de seksismeschaal, seksisme ten aanzien van mannen

	% helemaal mee eens en mee eens		
	Man	Vrouw	P
Mannen gedragen zich als baby's wanneer ze ziek zijn.	29.0	47.3	p≤.001
Mannen zullen altijd vechten om meer controle in de maatschappij te hebben dan vrouwen	43.6	53.8	p≤.001

Hetero's bleken meer seksistische attitudes te hebben dan holebi's, maar dit gold niet voor seksistische attitudes ten aanzien van mannen: holebi's scoorden hier minder tolerant op. Ten slotte bleek dat transmannen significant meer seksistische attitudes hadden ten aanzien van mannen dan cismannen.

3.3.3. Modern seksisme

Voor deze dimensie stelden we enkele opvallende nuances vast: sociale dominantie was nog steeds een significante voorspeller, maar het effect van genderisme was deze keer groter. Hoewel leeftijd geen significant effect had op het al dan niet hebben van seksistische attitudes, bleek dat de oudste én jongste generatie significant meer seksistische opvattingen toonden voor wat modern seksisme betreft tegenover de twee generaties van middelbare leeftijd.

Tabel 11: Stellingen uit de seksismeschaal, modern seksisme en machismo

	% helemaal mee eens en mee eens				P
	Generatie Y	Pragmatische Generatie	Generatie X	Babyboom Generatie	
Vrouwen zouden door mannen gekoesterd en beschermd moeten worden	36.7	26.4	26.1	32.2	p≤.001
Mannen verliezen in noodsituaties minder gemakkelijk hun koelbloedigheid dan vrouwen.	25.0	17.1	16.5	21.4	p≤.001

Mannen en vrouwen die zich eerder genderstereotiep gedragen (respectievelijk mannelijk en vrouwelijk) scoorden meer modern seksistisch dan respondenten die zeiden zich minder

genderstereotiep te gedragen. Opvallend was ook dat zowel transmannen als transvrouwen hoger scoorden op het vlak van modern seksisme dan cismannen en -vrouwen.

3.4. Holebifobie

We stelden een holebifobieschaal op aan de hand van 29 items. De gemiddelde score in de steekproef betrof 4.31 (waarbij 1 = holebifobe attitudes en 5 = geen holebifobe attitudes). De respondenten blijken dus in het algemeen over relatief weinig holebifobe attitudes te beschikken. We konden 4 verschillende dimensies binnen deze holebifobieschaal onderscheiden.

Algemene, klassieke holebifobie (15 items, gemiddelde 4.26) werd gekenmerkt door algemeen negatieve cognities en emoties tegenover homoseksualiteit (bijvoorbeeld “Homomannen zijn eigenlijk geen echte mannen”).

Politiek-institutionele holebifobie (5 items, gemiddelde 4.06) werd gekenmerkt door het afwijzen van institutionele en juridische gelijke behandeling van holebi’s (bijvoorbeeld “Er is nood aan een wet om het draagmoederschap voor homokoppels juridisch mogelijk te maken”).

Sociale holebifobie (5 items, gemiddelde 4.72) werd gekenmerkt door de angst of het afwijzen van holebi’s in de eigen sociale omgeving (bijvoorbeeld “Ik zou het geen probleem vinden om een holebi al buur te hebben”).

Actieve holebifobie (3 items, gemiddelde 4.30) werd gekenmerkt door uitgesproken negatief en afwijzend gedrag tegenover holebi’s (bijvoorbeeld “Ik heb in het verleden al eens geweld gebruikt – duwen, slaan, de arm omgedraaid – tegenover holebi’s”).

De **gemiddelde scores voor de verschillende subschalen** verschilden weinig. Alle vier de dimensies bleken dus in ongeveer dezelfde mate aanwezig in de steekproef. De respondenten scoorden voor klassieke en vooral politiek-institutionele holebifobie wel lager dan voor de sociale en actieve holebifobie. Men keurde dus doorgaans vaker homoseksualiteit of gerelateerde zaken af, dan dat men dit werkelijk in gedrag zou omzetten door bv. holebi’s in de nabije omgeving (collega, buur) te vermijden of openlijk verbaal en fysiek geweld te gebruiken.

We stelden volgende **significante effecten** vast: respondenten die een genderrigide en sociaal dominantere houding aannamen, toonden ook meer holebifobe attitudes. Daarnaast bleken seksuele voorkeur en leeftijd grote en significante voorspellers te zijn: holebi’s en jongeren in de steekproef waren toleranter. We illustreren dit aan de hand van twee stellingen.

Tabel 12: Stellingen uit de holebifobieschaal

	% helemaal mee eens en mee eens				
	Generatie Y	Pragmatische Generatie	Generatie X	Babyboom Generatie	P
Homomannen lopen te koop met hun seksuele oriëntatie.	10.2	10.4	15.2	27.3	p≤.001
Ik vind het aanstootgevend als twee vrouwen in het openbaar zoenen.	8.3	7.5	12.5	25.8	p≤.001

Andere kleinere significante effecten stelden we vast voor lager opgeleiden, mannen, respondenten met minder contacten met minderheden en respondenten die een religieuze levensbeschouwelijke visie hebben. Zij zijn minder tolerant. Het effect van een religieuze levensbeschouwing blijkt vooral significant te zijn voor vrouwen. Mannen die zeiden zich meer stereotiep mannelijk te gedragen, hadden meer homofobe attitudes. In de groep vrouwen bemerkten we opnieuw tegengestelde effecten voor genderidentiteit en genderrol: vrouwen die zich sterk identificeerden als vrouw scoorden minder homofob (genderidentiteit), maar vrouwen die zeiden zich meer stereotiep vrouwelijk te gedragen scoorden meer homofob (genderrol) dan andere vrouwen.

We konden nuances onderscheiden naargelang de dimensie van homofobie.

3.4.1. Algemene klassieke holebifobie

Voor algemene klassieke holebifobie stelden we in tegenstelling tot de gehele schaal geen significant verschil tussen mannen en vrouwen vast. Wel bleken mannen die zeiden zich eerder stereotiep mannelijk te gedragen, meer negatieve attitudes te hebben, dan minder stereotiepe mannen. Bij vrouwen was er wederom het effect van genderrol: vrouwen die zeiden zich eerder stereotiep vrouwelijk te gedragen, hadden meer negatieve attitudes dan minder stereotiepe vrouwen.

3.4.2. Politiek-institutionele holebifobie

Politiek-institutionele holebifobie kende enkele verschillen met de gehele schaal. Zo was er geen significant effect meer voor opleidingsniveau en het contact hebben met minderheden. De genderrol had een significant effect bij mannen, maar niet bij vrouwen: mannelijke respondenten die zeiden zich meer stereotiep mannelijk te gedragen, stonden minder positief tegenover de politieke en institutionele rechten van holebi's. Ten slotte bleek dat er voor de respondenten ouder dan 25 jaar een significant effect was van het gestandaardiseerd inkomen op deze vorm van holebifobie: respondenten met een hoger inkomen, stonden toleranter tegenover de politiek-institutionele positie van holebi's.

Het effect van seksuele voorkeur was in deze dimensie het sterkst. Enkele voorbeelden.

Tabel 13: Stellingen uit de holebifobieschaal, politiek-institutionele holebifobie

	% helemaal mee eens en mee eens			P
	Hetero	Holebi	Andere seksuele voorkeur	
Kinderen zouden vanaf de kleuterschool moeten leren dat het normaal is om holebi te zijn.	57.7	85.9	79.5	p≤.001
De overheid moet buitenlandse adoptie makkelijker maken voor holebi's.	80.7	94.5	92.0	p≤.001

3.4.3. Sociale holebifobie

Sociale holebifobie kende grotendeels dezelfde effecten als voor de gehele schaal. De genderrol had een significant effect bij mannen, maar niet bij vrouwen: mannelijke respondenten die zeiden zich meer stereotiep mannelijk te gedragen, vertoonden vaker sociale holebifobie. Seksuele en genderminderheden waren minder negatief. Opvallend was dat een religieuze levensbeschouwelijke visie geen significante voorspeller was voor sociale holebifobie.

3.4.4. Actieve holebifobie

Voor actieve holebifobie namen we opmerkelijke, andere significante effecten waar. Zo namen jongeren steeds een minder intolerante houding aan met uitzondering van de actieve schaal. waar jongeren meestal meer verdraagzaam scoorden, was dit dus nu niet het geval. Dit kon verklaard worden door één bepaald item: 'Ik gebruik wel eens homogereleerde termen om iets negatiefs uit te drukken (vb. 'dat is zo gay', 'wat een janet', 'dat is voor mietjes'...)'. Leeftijd had hier een zeer sterk significant effect. We vermoeden dat dit te maken heeft met bepaalde gangbare gewoontes en uitdrukkingen in de jongeren(sub)cultuur. Voor de twee andere items van deze dimensie die handelden over verbaal en fysiek geweld was dit niet het geval.

Tabel 14: Stellingen uit de holebifobieschaal, sociale holebifobie

Stellingen uit de holebifobieschaal (% helemaal mee eens en mee eens)					
	Generatie Y	Pragmatische Generatie	Generatie X	Babyboom Generatie	P
Ik gebruik wel eens homogereleerde termen om iets negatiefs uit te drukken (vb. 'dat is zo gay', 'wat een janet', 'dat is voor mietjes'...).	42.4	39.7	27.4	24.3	p≤.001

Ook mannen (genderidentiteit en genderrol) en hetero's waren significant meer 'actief' homofob. Mannen die zich meer identificeren als man en/of zeiden zich stereotiep mannelijk te gedragen, zeiden meer intolerant gedrag te vertonen dan andere mannen. Hoewel vrouwen minder actief intolerant waren, stelden we een effect vast waarbij vrouwen die zeiden zich minder stereotiep vrouwelijk te gedragen, eerder actief onverdraagzaam waren. Een religieuze levensbeschouwelijke visie was geen significante voorspeller voor actieve holebifobie. Ten slotte bleek de woonplaats (stedelijk of ruraal) wél een significante voorspeller te zijn: stedelingen zeiden vaker actief intolerant gedrag te vertonen dan plattelandsbewoners.

3.4.5. Een vijfde dimensie?

Het item 'Er moeten meer mogelijkheden komen om zich anoniem en gratis op HIV te laten testen' nam een aparte plaats in de schaal. We verwachtten dat seksuele voorkeur een effect zou hebben op dit item, aangezien het thema HIV geassocieerd wordt met mannelijke holebi's. Dit bleek echter niet zo te zijn. Opleidingsniveau had hier een omgekeerd effect dan in de andere dimensies: hoger opgeleiden waren significant minder voorstander van meer mogelijkheden om zich gratis op HIV te laten testen. Ook viel het relatief grote en significante effect van regio op. Respondenten die in het Vlaamse Gewest woonden, waren minder voorstander van anonieme en gratis HIV-tests dan respondenten uit de twee andere regio's. We vermoeden derhalve dat hier niet louter holebifobie werd gemeten, maar iets anders zoals visie op sociaal- en gezondheidsbeleid.

3.4.6. Bifobie

Bij aanvang werd een dimensie met 5 items in de schaal opgenomen die bifobie meet (bijvoorbeeld "Biseksuele vrouwen zijn oversekst"). Factoranalyse onderscheidde deze niet als een aparte dimensie, maar we gingen toch na of dit werkelijk geen apart fenomeen zou zijn in onze steekproef. Een gemiddelde score van 4.36 liet zien dat deze amper verschilde met de gemiddelde scores van de

andere subschalen. Holebi's waren significant minder bifoob in vergelijking met hetero's. Binnen de groep holebi's bleek er meer bifobie in de groep vrouwen dan in de groep mannen, maar dit verschil was niet significant.

3.4.7. Homofobie versus lesbofobie

We wilden via aparte items voor homomannen en lesbische vrouwen de verschillen in attitudes ten aanzien van beide deelgroepen nagaan. Uit de resultaten bleek dat de respondenten gemiddeld iets toleranter waren ten aanzien van lesbische vrouwen (4.37) dan ten aanzien van homoseksuele mannen (4.14), maar het verschil was niet significant. We stelden vast dat het verschil in tolerantie tussen mannen en vrouwen groter was ten aanzien van homomannen.

Tabel 15: Stellingen uit de holebifobieschaal, homo- en lesbofobie

	helemaal mee eens en mee eens		
	Man	Vrouw	P
Homomannen lopen te koop met hun seksuele oriëntatie.	19.0	7.6	p≤.001
Lesbische vrouwen lopen te koop met hun seksuele oriëntatie.	13.4	4.9	p≤.001
Seks tussen twee homoseksuele mannen vind ik walgelijk.	21.4	6.9	p≤.001
Seks tussen twee lesbische vrouwen vind ik walgelijk.	8.2	5.6	p≤.001

Ook was er een verschil in de attitudes tussen holebi-mannen en -vrouwen zelf: men was verdraagzamer ten aanzien van de 'eigen' minderheidsgroep en gemiddeld iets minder tolerant ten aanzien van de holebi's met een andere genderidentiteit.

3.5. Transfobie

We stelden een transfobieschaal op aan de hand van 23 items afkomstig uit verschillende studies, aangevuld met enkele actuele maatschappelijke kwesties. We berekenden een gemiddelde score van 3.99 (waarbij 1 = transfobe attitudes en 5 = geen transfobe attitudes). De steekproef bleek dus relatief tolerant, al was de score lager dan voor de homofobieschaal. We onderscheidde 4 verschillende dimensies.

Algemene klassieke transfobie (14 items, gemiddelde 3.87) werd gekenmerkt door algemeen negatieve cognities en emoties tegenover transgenders (bijvoorbeeld "Transgenders zijn gewoon verdoken homoseksuele mannen of lesbische vrouwen").

Sociale transfobie (2 items, gemiddelde 4.30) werd gekenmerkt door de angst voor of het afwijzen van transgenders in de eigen sociale omgeving (bijvoorbeeld "Ik zou het geen probleem vinden om een transgender als naaste collega te hebben").

Actieve transfobie (4 items, gemiddelde 4.50) werd gekenmerkt door uitgesproken negatief en afwijzend gedrag tegenover transgenders, dit kon zowel fysiek als verbaal zijn (bijvoorbeeld "Ik heb al eens een vrouw uitgelachen omdat zij er te mannelijk uitzag of zich te mannelijk gedroeg").

Politiek-institutionele transfobie (3 items, 3.53) werd gekenmerkt door het afwijzen van institutionele en juridische gelijke behandeling van en beleid voor transgenders (bijvoorbeeld "Operaties om van geslacht te veranderen moeten mensen zelf maar betalen).

De **gemiddelde scores voor de verschillende dimensies** verschilden hier iets meer dan bij seksisme en homofobie. In de steekproef was meer sprake van klassieke en vooral politiek-institutionele transfobie dan van sociale en actieve homofobie.

We stelden een **significant effect** van genderisme en sociale dominantie vast: respondenten die er strikte ideeën over geslacht en gender op na hielden, namen ook meer transfobe attitudes aan. Mannen, cisgenders, hetero's, respondenten die minder contact hadden met minderheidsgroepen en respondenten met een religieuze levensbeschouwelijke visie toonden gemiddeld meer negatieve attitudes ten aanzien van transgenders. We illustreren dit met behulp van enkele stellingen.

Tabel 16: Stellingen uit de transfobieschaal

	% helemaal mee eens en mee eens			
	Hetero	Holebi	Andere seksuele voorkeur	P
Als ik iemand ontmoet, dan vind ik het belangrijk om te weten of iemand man of vrouw is.	45.7	31.5	20.2	p≤.001
Operaties om van geslacht te veranderen moeten mensen zelf maar betalen	39.3	23.2	22.3	p≤.001
Ik zou een relatie kunnen hebben met een transseksueel persoon.	10.3	21.9	44.6	p≤.001

Bij mannen zien we dat hoe meer stereotiep mannelijk men zich gedraagt, hoe meer transfobe attitudes men er op na houdt. Bij vrouwelijke respondenten zien we net zoals bij holebifobie en seksisme twee tegengestelde effecten: vrouwelijke respondenten die zich eerder als vrouw identificeren (genderidentiteit), zijn minder transfoob en vrouwelijke respondenten die zich eerder genderstereotiep gedragen, zijn meer transfoob (genderrol). Opvallend was dat in tegenstelling tot de seksisme- en homofobieschaal leeftijd en opleidingsniveau amper of geen significant effect hadden op het hebben van transfobe attitudes.

We kunnen nuances onderscheiden naargelang de dimensie van transfobie.

3.5.1. Algemene klassieke transfobie

Alle significante effecten die in de gehele transfobieschaal voorkwamen, waren hier eveneens van toepassing.

3.5.2. Sociale transfobie

Voor sociale transfobie was er geen significant effect meer van geslacht, gender, transidentiteit en religieuze levensbeschouwing.

3.5.3. Actieve transfobie

Voor actieve transfobie zagen we een opvallend effect van leeftijd (net zoals bij actieve holebifobie): jongeren vertoonden meer intolerant transfoob gedrag dan ouderen. Bij analyse per item vonden we dat dit leeftijdseffect enkel speelde bij de items over verbaal geweld en niet voor de twee items die handelden over fysiek geweld. Onderstaande stellingen handelen specifiek over verbaal geweld.

Tabel 17: Stellingen uit de transfobieschaal, actieve transfobie

	% helemaal mee eens en mee eens				P
	Generatie Y	Pragmatische Generatie	Generatie X	Babyboom Generatie	
Ik heb al eens een man uitgelachen omdat hij er te vrouwelijk uitzag of zich te vrouwelijk gedroeg	22.4	18.7	11.5	11.4	p≤.001
Ik heb al eens een vrouw uitgelachen omdat zij er te mannelijk uitzag of zich te mannelijk gedroeg	15.8	13.9	8.7	9.7	p≤.001

Voor de overige variabelen zagen we opnieuw dezelfde tendensen als bij de gehele transfobieschaal, waar we bij de groep van mannelijke respondenten een significant effect vaststelden van de genderrol: ‘meer stereotiepe mannen’ waren meer transfob. Respondenten met een religieuze levensbeschouwing hadden een negatievere houding ten aanzien van transgenders, maar dit gold niet voor de actieve dimensie (net zoals bij sociale transfobie). Dit lag in de lijn van de bevindingen voor het effect van religie op (actieve) homofobie.

3.5.4. Politiek-institutionele transfobie

Politiek-institutionele transfobie werd niet voorspeld door geslacht en gender. Er was dus geen significant verschil tussen mannen en vrouwen.

3.5.5. Transfobie tegenover transmannen versus transvrouwen

Er bleek amper verschil tussen de houding tegenover transvrouwen (3 items, 4.44) en transmannen (3 items, 4.36). We stelden vast dat het verschil in tolerantie tussen mannen en vrouwen groter was ten aanzien van mannen die gendernormen overschrijden. Een voorbeeld hiervan zijn de twee onderstaande stellingen.

Tabel 18: Stellingen uit de transfobieschaal, transmannen versus transvrouwen

	% helemaal mee eens en mee eens			P
	Man	Vrouw		
Vrouwelijke mannen maken dat ik me ongemakkelijk voel.	20.0	5.5		p≤.001
Mannelijke vrouwen maken dat ik me ongemakkelijk voel.	15.3	6.8		p≤.001

4. Besluit: tendensen en uitdagingen

We stellen vast dat de respondenten in deze steekproef in het algemeen relatief tolerant scoorden op de attitudes m.b.t. seksisme, holebifobie en transfobie. Gezien de motivatie van een groot aandeel respondenten (60 %) lag in hun bezorgdheid inzake gelijke kansen, zijn deze vrij tolerante attitudes niet verbazingwekkend.

De steekproef scoorde het meest tolerant ten aanzien van holebi's, in mindere mate ten aanzien van transgenders en opvallend was dat de seksistische attitudes het meest voorkwamen bij respondenten. Er blijken dus nog heel wat vooroordelen over en tussen mannen en vrouwen te leven. Telkens opnieuw bleken **ideologische overtuigingen** zoals het al dan niet wenselijk achten van gelijkheid in de samenleving en het geloof dat geslacht en gender binaire categorieën zijn en biologisch gedetermineerd zijn, seksistische, homofobe en transfobe attitudes te voorspellen.

Doorheen de verschillende analyses stelden we vast dat vaak dezelfde sociale groepen zich minder tolerant opstellen: ouderen, mannen, heteroseksuelen, respondenten met een religieuze levensbeschouwelijke visie en respondenten die minder contact hebben met minderheidsgroepen. Dit bevestigt de hypothesen op basis van de bestaande literatuur voor een groot deel, al kunnen we interessante nuances onderscheiden. We gaan op elk van deze groepen kort even in:

- **Jongeren** scoorden ondanks hun tolerante houding minder goed op het vlak van actieve homofobie en transfobie of het zogenaamde genderbashing. We kaderen dit in bepaalde gebruiken van jongeren(sub)culturen. Dit betekent dat tolerante attitudes niet altijd leiden tot een tolerant en open klimaat. Dit is niet onbelangrijk in het kader van bijvoorbeeld de psychologische gezondheid en suïcidepreventie bij holebi- en transjongeren.
- Mannen bleken herhaaldelijk negatievere attitudes aan te nemen tegenover seksuele en genderminderheden in vergelijking met vrouwen. Wanneer we de steekproef opsplitsten en **mannen en vrouwen** onderling vergeleken, stelden we opmerkelijke verschillen vast. Zo bleken de genderidentiteit (in hoeverre men zich man/vrouw voelt) en de genderrol (in hoeverre men zich als een 'stereotype' man/vrouw gedraagt) een zeer groot effect te hebben op de attitudes van de mannelijke respondenten en slechts in beperkte mate op de attitudes van de vrouwelijke respondenten. Anderzijds bleek het hebben van een religieuze levensbeschouwelijke visie bij homofobie enkel nog een significant effect te hebben voor vrouwelijke respondenten en niet voor mannelijke. Dit toont aan dat er verschillen zijn in de achtergrond van homofobe en transfobe attitudes bij mannen en vrouwen. Waar deze bij mannen in de eerste plaats voortkomen uit het afstraffen van personen die de mannelijke dominantie in de samenleving en de status quo van gender- en heteroseksuele waarden in gevaar brengen, is dit bij vrouwen eerder terug te leiden naar ideologische overtuigingen, zoals bijvoorbeeld een religieus geïnspireerd en traditioneel wereldbeeld.
- **Holebi's** bleken niet alleen naar de eigen sociale groep, maar ook ten aanzien van transgenders toleranter te zijn in vergelijking met hetero's. Hoewel homomannen en lesbische vrouwen positiever stonden tegenover zichzelf dan tegenover elkaar, werd er geen openlijke homofobie ten aanzien van de andere gendergroep vastgesteld. Ook bifobie was significant minder aanwezig bij holebi's dan bij hetero's.

- Holebi's bleken toleranter te staan ten aanzien van transgenders dan hetero's. Omgekeerd stelden we geen significant verschil vast tussen de houding van **transgenders en cisgenders** ten aanzien van holebi's. Transgenders waren dus niet minder homofoob dan cisgenders.
- We voorspelden dat **hoger opgeleiden**, ondanks hun sociaal dominantere positie, toleranter zouden zijn dan **lager opgeleiden**. Deze hypothese werd bevestigd voor seksisme, deels voor holebifobie, maar niet voor transfobie.
- Het effect van een **diverse sociale omgeving** kwam in dit onderzoek sterk tot uiting en in het bijzonder bij de transfobieschaal. Hoe meer divers de sociale omgeving (familie, vrienden, collega's), hoe toleranter men was ten aanzien van seksuele en genderminderheden. Dit toont aan dat een heterogene sociale omgeving, waar verschillende bevolkingsgroepen in contact komen met elkaar, vooroordelen en negatieve attitudes doet verkleinen.
- We stelden meermaals vast dat er significante verschillen waren volgens **regio**, maar dat dit sterk afhing van de schaal en de dimensie. We hebben getracht hier een lijn in te vinden door middel van verschillende factoranalyses. Deze leverden echter weinig op. Ook tussen stedelingen en mensen wonend in een rurale omgeving stelden we amper verschillen vast. Wat wel een belangrijke omgevingsfactor bleek te zijn was het hebben van een diverse sociale omgeving (zie eerder).

We benadrukken nogmaals dat hoewel de steekproef breed en divers was met haar meer dan 5000 respondenten die vrijwillig deelnamen, dit géén representatieve studie betreft en de resultaten dus niet veralgemeend kunnen of mogen worden naar de totale bevolking in België. Zo bleken ouderen, lager opgeleiden, inwoners van het Waalse gewest en respondenten uit religieuze en etnische minderheidsgroepen ondervertegenwoordigd.⁹ Aangezien het juist deze ondervertegenwoordigde groepen zijn die negatievere attitudes ten aanzien van seksuele en genderminderheden vertonen in dit onderzoek, vermoeden we dat de attitudes in de Belgische bevolking minder tolerant en liberaal zijn dan uit deze studie blijkt.

Aan de hand van bovenstaande conclusies, formuleren we met het oog op een tolerant en open klimaat ongeacht iemands seksuele voorkeur en/of genderidentiteit volgende vier uitdagingen voor het beleid en middenveld:

1. **Een samenleving die reële tolerantie en gendergelijkheid en niet louter juridische ambieert, moet niet enkel inzetten op institutionele maatregelen, maar ook actief mentaliteitswijzigingen bewerkstelligen.** Seksistische, ideologische, rigide en traditionele denkpatronen blijken nog steeds zeer belangrijk te zijn bij het ontstaan van attitudes en vooroordelen ten aanzien van vrouwen, mannen, holebi's, transgenderpersonen. Willen we een samenleving waar ieder zijn genderidentiteit en seksuele voorkeur in alle vrijheid kan beleven zoals hij/zij dat wenst, dan dienen deze rigide denkpatronen bestreden te worden en zal het automatisme van seksistische vooroordelen, heteronormativiteit en binaire gendernormen moeten worden losgelaten. Zo kunnen egalitaire waarden en tolerantie op het vlak van gender en seksualiteit niet enkel institutioneel maar ook in de dagdagelijkse samenleving realiteit worden.

⁹ Enkel voor regio konden we een correctie uitvoeren door middel van een weging.

2. **Het creëren van een tolerant en open klimaat via een diverse sociale omgeving.** Diversiteit is een maatschappelijke realiteit, maar is niet in dezelfde mate aanwezig in eenieders leven. Contact met (andere) minderheden blijkt echter zeer bepalend te zijn voor de ontwikkeling van tolerante attitudes en werkelijk begrip tussen groepen. Het scheppen van een diverse sociale omgeving op de werkvloer, in het klaslokaal, de media, de sportclub,... is essentieel voor een open en tolerante blik. Diversiteit in de sociale omgeving is dus niet louter een maatschappelijk feit, maar kan ook een middel zijn tot een verdraagzamere samenleving.
3. **De tolerante en verdraagzame blik van jongeren verzilveren in een effectieve tolerantie.** Op dit moment blijken jongeren tolerantere attitudes te hebben dan ouderen. We stellen echter vast dat op het vlak van verbaal geweld (uitlachen, pesterijen) seksuele en genderminderheden het nog vaak moeten ontgelden. Enerzijds vermoeden we dat deze kenmerken van de (huidige?) jongerencultuur relatief onschuldig zijn en in de latere levensloop minderen. Anderzijds zorgen ze wel voor een allesbehalve aangenaam klimaat voor holebi's en transgenders en in de eerste plaats voor holebi- en transjongeren die vaak net op die leeftijd met veel vragen zitten over hun identiteit. Dit bevestigt wederom het belang van een mentaliteitswijziging, bijvoorbeeld door een (seksuele) opvoeding die heteronormen en binaire gendercategorieën doorbreekt (zie aanbeveling 1).
4. Verder onderzoek voor een beter begrip van seksuele voorkeur, genderidentiteit en **vooroordelen en stigmatisering ten aanzien van seksuele en genderminderheden.** Voor de eerste maal werd in één steekproef een veelheid aan attitudes en achtergrondvariabelen samen bevroegd. Verschillende interessante en waardevolle conclusies kwamen hieruit voort. Toch blijven er nog vele vraagtekens over. Zo is het gebrek aan representativiteit een belangrijke beperking en zijn veralgemeningen voor de gehele bevolking in België onmogelijk. Een extensief, representatief onderzoek met een systematische follow-up in de tijd kan antwoord bieden. Daarnaast lijkt het ons opportuun om in de reeds lopende algemene bevolkingsonderzoeken op gestandaardiseerde wijze vragen naar seksuele voorkeur en genderidentiteit op te nemen, en het bijbehorende debat omtrent de methodologische uitdagingen te voeren.

5. Bibliografie

- Adolfson, A., Iedema, J., & Keuzenkamp, S. (2010). Multiple Dimensions of Attitudes About Homosexuality: Development of a Multifaceted Scale Measuring Attitudes Toward Homosexuality. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 57(10), 1237-1257. doi: 10.1080/00918369.2010.517069
- Blanton, H., Christie, C., & Dye, M. (2002). Social Identity versus Reference Frame Comparisons : The Moderating Role of Stereotype Endorsement. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(3), 253-267.
- Brown, R. (2010). *Prejudice, Its Social Psychology.*: Wiley-Blackwell.
- Corijn, M. (2004). Wat denkt de Vlaming over het huwelijk en het ouderschap bij partners van hetzelfde geslacht? *Bijdragen onderzoek - Huishoudens*. Retrieved from www.cbgs.be website: <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/content/113.html>
- Crocker, J. (2005). De sociale psychologie van stigmatisering. *Tijdschrift Voor Seksuologie*, 29, 4-10.
- Devine, P. G. (1989). Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5-18.
- Ekehammar, B., Akrami, N., & Araya, T. (2000). elopment and Validation of Swedish classical and modern Sexism Scales. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 307-314.
- Evans, J. R., & Mathur, A. (2005). The Value of Online Surveys. *Internet Research*, 15(2), 195-219. doi: 10.1108/10662240510590360
- Ferneer, H., & Keuzenkamp, S. (2011). *Selectiviteit van de Roze Vragenlijst. Een vergelijking met paneldata*. Paper presented at the Dag van de Sociologie, Gent.
- Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York, NY: New York, NY.
- Gordon, A. R., & Meyer, I. H. (2007). Gender nonconformity as a target of prejudice, discrimination, and violence against LGB individuals. *J LGBT Health Res*, 3(3), 55-71.
- Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. *Journal of Sex Research*, 39(4), 264-274.
- Herek, G. M. (2007a). Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice. *Journal of Social Issues*, 63(4), 905-925.
- Herek, G. M. (2007b). Gender Gaps in Public Opinion About Lesbians and Gay Men. *Public Opinion Quarterly*, 66, 40-66.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized stigma among sexual minority adults: Insights from a social psychological perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 56(1), 32-43. doi: 10.1037/a0014672
- Hill, D., & Willoughby, B. (2005). The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale. *Sex Roles*, 53(7), 531-544. doi: 10.1007/s11199-005-7140-x
- Hooghe, M. (2011). The impact of gendered friendship patterns on the prevalence of homophobia among Belgian late adolescents. *Archives of Sexual Behavior*, 40, 543-550.
- Hooghe, M., Claes, E., Harell, A., Quintelier, E., & Dejaeghere, Y. (2010). Anti-gay sentiment among adolescents in Belgium and Canada: A comparative investigation into the role of gender and religion. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 57(3), 384-400.
- Keuzenkamp, S. (Ed.). (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Keuzenkamp, S., Bos, D., Duyvendak, J. W., & Hekma, G. (Eds.). (2006). *Gewoon doen. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Keuzenkamp, S., Kooiman, N., & van Lisdonk, J. (2012). *Niet te ver uit de kast: Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

- Kunda, Z., & Spencer, S. J. (2003). When Do Stereotypes Come to Mind and When Do they Color Judgment? A Goal-Based Theoretical Framework for Stereotype Activation and Application. *Psychological Bulletin*, 129(4), 522-544. doi: 10.1037/0033-2909.129.4.522
- Kuyper, L., Iedema, J., & Keuzenkamp, S. (2013). *Towards Tolerance. Exploring changes and explaining differences in attitudes towards homosexuality in Europe*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Landén, M., & Innala, S. (2000). Attitudes Toward Transsexualism in a Swedish National Survey. *Archives of Sexual Behavior*, 29(4), 375-388. doi: 10.1023/a:1001970521182
- Lefever, S., Dal, M., & Matthíasdóttir, A. (2007). Online Data Collection in Academic Research: Advantages and Limitations. *British Journal of Educational Technology*, 38(4), 574-582. doi: 10.1111/j.1467-8535.2006.00638.x
- Levahot, K., & Lambert, A. J. (2007). Toward a Greater Understanding of Antigay Prejudice: On the Role of Sexual Orientation and Gender Role Violation. *Basic & Applied Social Psychology*, 29(3), 279-292.
- Lim, V. K. G. (2002). Gender Differences and Attitudes Towards Homosexuality. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 43(1), 85-97. doi: 10.1300/J082v43n01_05
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology*, 27, 363-385.
- Lippa, R., & Arad, S. (1999). Gender, Personality and Prejudice: The Display of Authoritarianism and Social Dominance in Interviews with College Men and Women. *Journal of Research in Personality*, 33, 463-493.
- Michielsens, M., & Angioletti, W. (2009). Definiëring van het concept 'seksisme' (pp. 63). Brussel: Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.
- Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2003). Development and Validation of a Scale Measuring Modern Prejudice Toward Gay Men and Lesbian Women. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 43(2), 15-37. doi: 10.1300/J082v43n02_02
- Morrison, T. G., Parriag, A. V., & Morrison, M. A. (1999). The Psychometric Properties of the Homonegativity Scale. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 37(4), 111-126. doi: 10.1300/J082v37n04_07
- Motmans, J. (2009). Leven als transgender in België. De sociale en juridische situatie van transgender personen in kaart gebracht (pp. 209). Brussel: Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.
- Nagoshi, J., Adams, K., Terrell, H., Hill, E., Brzuzy, S., & Nagoshi, C. (2008). Gender Differences in Correlates of Homophobia and Transphobia. *Sex Roles*, 59(7), 521-531. doi: 10.1007/s11199-008-9458-7
- Newcomb, M., & Mustanski, B. (2011). Moderators of the Relationship Between Internalized Homophobia and Risky Sexual Behavior in Men Who Have Sex with Men: A Meta-Analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 40(1), 189-199. doi: 10.1007/s10508-009-9573-8
- Norton, A., & Herek, G. (2013). Heterosexuals' Attitudes Toward Transgender People: Findings from a National Probability Sample of U.S. Adults. *Sex Roles*, 1-16. doi: 10.1007/s11199-011-0110-6
- Pickery, J., & Noppe, J. (2007). Vlamingen over homo's: Loopt het beleid voorop? Attitudes tegenover holebi's en holebiseksualiteit in Vlaanderen. In J. Pickery (Ed.), *Vlaanderen gepeild!* (pp. pp.199-224). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse regering.
- Pinel, E. C. (1999). Stigma consciousness: The psychological legacy of social stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (1), 114-128.
- Punch, K. F. (2005). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. London: Sage Publications.
- Rainie, L. e. a. (2003). from <http://www.pewinternet.org/Reports/2003/The-EverShifting-Internet-Population-A-new-look-at-Internet-access-and-the-digital-divide/02-Who-is-not-online/03-Several-demographic-factors-are-strong-predictors-of-Internet-use.aspx>
- Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the marlowe-crowne social desirability scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 119-125. doi: 10.1002/1097-4679(198201)38:1<119::aid-jclp2270380118>3.0.co;2-i

- Rosenberg, M., Schooler, C., & Schoenbach, C. (1989). Self-Esteem and Adolescent Problems: Modeling Reciprocal Effects. *American Sociological Review*, 54(6), 1004-1018. doi: 10.2307/2095720
- Sandfort, T. G. M. (2005). Sexual orientation and gender: Stereotypes and beyond. *Archives of Sexual Behavior*, 34(6), 595-611.
- Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York: Cambridge University Press.
- Solomon, D. J. (2001). Conducting Web-Based surveys. Practical Assessment. *Research & Evaluation*, 7(19), 7.
- Swim, J. K., & Cohen, L. L. (1997). Overt, Covert, and Subtle Sexism, A Comparison Between the Attitudes Toward Women and Modern Sexism Scales. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 103-118.
- Szymanski, D. M., & Chung, Y. B. (2001). The Lesbian Internalized Homophobia Scale: A Rational/Theoretical Approach. *JOURNAL OF HOMOSEXUALITY*, 41(2), 37-51.
- Tee, N., & Hegarty, P. (2006). Predicting opposition to the civil rights of trans persons in the United Kingdom. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16(1), 70-80. doi: 10.1002/casp.851
- van Lisdonk, J., & Kooiman, N. (2012). Biseksualiteit: vele gezichten en tegelijkertijd onzichtbaar. In S. Keuzenkamp, N. Kooiman & J. van Lisdonk (Eds.), *Niet te ver uit de kast: Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Van Selm, M., & Jankowski, N. W. (2006). Conducting Online Surveys. *Quality & Quantity*, 40(3), 435-456. doi: 10.1007/s11135-005-8081-8
- van Wijk, E., van de Meerendonk, B., Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Moderne homonegativiteit: De constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland. *Tijdschrift Voor Seksuologie*, 29, 19-27.
- Walch, S. E., Ngamake, S. T., Francisco, J., Stitt, R. L., & Shingler, K. A. (2012). The attitudes toward transgendered individuals scale: psychometric properties. *Archives of Sexual Behavior*, 41(5), 1283-1291. doi: 10.1007/s10508-012-9995-6
- Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York: St. Martin's Press.
- Williamson, I. R. (2000). Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. *Health Education Research*, 15(1), 97-107. doi: 10.1093/her/15.1.97
- Willoughby, B. L. B., Hill, D. B., Gonzalez, C. A., Lacorazza, A., Macapagal, R. A., Barton, M. E., & Doty, N. D. (2010). Who Hates Gender Outlaws? A Multisite and Multinational Evaluation of the Genderism and Transphobia Scale. *International Journal of Transgenderism*, 12, 254-271.
- Winter, S., & Webster, B. (2008). Measuring Hing Kong Undergraduate Students' Attitudes Towards Transpeople. *Sex Roles*, 59, 670-683.
- Wright, K. B. (2005). Researching Internet-Based Populations: Advantages and Disadvantages of Online Survey Research, Online Questionnaire Authoring Software Packages, and Web Survey Services. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(3), Online.

6. Vragenlijst

Welkom! Hartelijk dank voor uw interesse in het onderzoek Beyond the Box. Dit onderzoek peilt naar hoe u denkt over mannen, vrouwen, seksisme, homo's, trans,.... Er zijn hierbij geen juiste of foute antwoorden: het gaat over wat u persoonlijk denkt, voelt of doet op dit moment. Het invullen van deze vragenlijst duurt ongeveer 25 minuten en is volledig anoniem. U kan tussendoor niet stoppen met invullen omwille van privacyredenen, omdat we anders cookies op uw computer moeten installeren. Tijdens het invullen kunt u aan de hand van de voortgangsbalk onderaan steeds zien waar u zich bevindt in de vragenlijst. Terugkeren naar voorgaande vragen is niet mogelijk. Alvast hartelijk bedankt voor uw waardevolle medewerking!

Q1 Woont u momenteel in België?

- Ja
- Nee

Answer If Woont u momenteel in België? Ja Is Selected

Q2 In welke Belgische regio woont u?

- Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Vlaams Gewest
- Waals Gewest

Answer If In welke Belgische regio woont u? Vlaams Gewest Is Selected

Q3 Woon u in één van volgende steden?

- Aalst
- Antwerpen
- Brugge
- Genk
- Gent
- Hasselt
- Kortrijk
- Mechelen
- Leuven
- Oostende
- Roeselare
- Sint-Niklaas
- Turnhout
- Nee, ik woon niet in één van deze steden

Answer If In welke Belgische regio woont u? Waals Gewest Is Selected

Q4 Woon u in één van volgende steden?

- Arlon
- Charleroi
- Eupen
- La Louvière
- Liège
- Mons
- Nijvel
- Namur
- Seraing
- Tournai
- Verviers
- Nee, ik woon niet in één van deze steden

Answer If Woont u momenteel in België? Nee Is Selected

Q5 In welk land woont u momenteel?

Lijst met landen

Q6 Hoe oud bent u? Uitgedrukt in jaren

_____ (Vrije tekst)

If Hoe oud bent u? Uitgedrukt ... Is Less Than 16, Then Skip To End of Survey

Q7 Wat is het hoogste diploma dat u behaalde (of momenteel mee bezig bent)?

- Lager secundair
- Hoger secundair
- Post-secundair niet hoger onderwijs
- Hoger niet-universitair
- Universitair

Q8 Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:...

- M
- V

Q9 Is er bij u ooit, bij de geboorte of op een later tijdstip, een vorm van interseksualiteit vastgesteld?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

Answer If Is er bij u ooit, bij de geboorte of op een later tijdsti... Ja Is Selected

Q10 Kunt u omschrijven welke vorm van interseksualiteit bij u is vastgesteld?

_____ (Vrije tekst)

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

In onze maatschappij worden bepaalde rollen, houdingen en manieren aan mannen en vrouwen toegeschreven.

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

Q11 Kunt u aangeven in hoeverre u van zichzelf vindt dat u interesses, rollen, houding en manieren hebt die traditioneel als mannelijk worden benoemd?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

Q12 Kunt u aangeven in hoeverre u van zichzelf vindt dat u interesses, rollen, houding, en manieren hebt die traditioneel als vrouwelijk worden benoemd?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

Q13 Veel mannen voelen zich duidelijk man. Voor sommigen is dat niet of minder het geval. Kunt u aangeven in hoeverre u zich psychisch man voelt?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

Q14 Kunt u aangeven in hoeverre u zich psychisch vrouw voelt?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected

Q15 Hoe identificeert u zichzelf op dit moment?

- Man
- Vrouw
- Man die aan travestie doet
- Genderqueer, polygender, genderfluide
- Transvrouw
- Anders,... _____ (Vrije tekst)
- Ik weet het niet

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Man Is Not Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Ik weet het niet Is Not Selected

Q16 Zou u uw lichaam medisch willen aanpassen, of heeft u ooit uw lichaam medisch laten aanpassen, om het beter te doen aansluiten bij uw gevoel van vrouw zijn?

Beslist wel			Beslist niet	Ik weet het niet
1	2	3	4	5

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... M Is Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Man Is Not Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Ik weet het niet Is Not Selected And Zou u uw lichaam medisch willen aanpassen, of heeft u ooi... 4 Beslist niet Is Not Selected

Q17 Kunt u omschrijven wat u precies heeft ondernomen en/of zou willen ondernemen om uw lichaam meer aan te passen aan uw vrouw voelen?

_____ (Vrije tekst)

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

In onze maatschappij worden bepaalde rollen, houdingen en manieren aan mannen en vrouwen toegeschreven.

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

Q18 Kunt u aangeven in hoeverre u van zichzelf vindt dat u interesses, rollen, houding en manieren hebt die traditioneel als vrouwelijk worden benoemd?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

Q19 Kunt u aangeven in hoeverre u van zichzelf vindt dat u interesses, rollen, houding en manieren hebt die traditioneel als mannelijk worden benoemd?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

Q20 Veel vrouwen voelen zich duidelijk vrouw. Voor sommigen is dat niet of minder het geval. Kunt u aangeven in hoeverre u zich psychisch vrouw voelt?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

Q21 Kunt u aangeven in hoeverre u zich psychisch man voelt?

Helemaal niet						Helemaal wel
1	2	3	4	5	6	7

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected

Q22 Hoe identificeert u zichzelf op dit moment?

- Vrouw
- Man
- Vrouw die aan travestie doet
- Genderqueer, polygender, genderfluïde
- Transman
- Anders, ... _____ (Vrije tekst)
- Ik weet het niet

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als:... V Is Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Vrouw Is Not Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Ik weet het niet Is Not Selected

Q23 Zou u uw lichaam medisch willen aanpassen, of heeft u ooit uw lichaam medisch laten aanpassen, om het beter te doen aansluiten bij uw gevoel van man zijn?

Beslist wel			Beslist niet	Ik weet het niet
1	2	3	4	5

Answer If Bij uw geboorte werd u geregistreerd als... V Is Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Vrouw Is Not Selected And Hoe identificeert u zichzelf op dit moment? Ik weet het niet Is Not Selected And Zou u uw lichaam medisch willen aanpassen, of heeft u ooi... 4 Beslist niet Is Not Selected

Q24 Kunt u omschrijven wat u precies heeft ondernomen en/of zou willen ondernemen om uw lichaam meer aan te passen aan uw man voelen?

_____ (vrije tekst)

Q25 Uw leven overschauwend, voelt u zich seksueel aangetrokken tot vrouwen, tot mannen of tot beide?

- Enkel tot vrouwen
- Meestal tot vrouwen, zelden tot mannen
- Wat meer tot vrouwen dan tot mannen
- Evenveel tot mannen als tot vrouwen
- Wat meer tot mannen dan tot vrouwen
- Meestal tot mannen, zelden tot vrouwen
- Enkel tot mannen
- Tot geen van beide
- Ik vind geslacht niet belangrijk
- Ik weet het niet

Q26 Uw leven overschauwend, in welke mate heeft u seksuele contacten gehad met vrouwen, met mannen of met beide?

- Uitsluitend met vrouwen
- Meestal met vrouwen, zelden met mannen
- Wat meer met vrouwen dan met mannen
- Ongeveer evenveel met mannen en vrouwen
- Wat meer met mannen dan met vrouwen
- Meestal met mannen, zelden met vrouwen
- Uitsluitend met mannen
- Ik heb nog geen seksueel contact gehad
- Ik weet het niet

Q27 Geef met een cijfer aan hoe u uw eigen seksualiteit op dit moment zou omschrijven. U kunt ook een tussenliggend cijfer geven.

Exclusief heteroseksueel			Bi-seksueel			Exclusief homo-seksueel / lesbisch	Aseksueel	Ik vind geslacht niet belangrijk (pan-, omni-seksueel)	Ik weet het niet	Andere...
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

Q28 Bent u het eens met de volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4
<ol style="list-style-type: none"> 1. In het algemeen, ben ik tevreden met mezelf. 2. Nu en dan denk ik dat ik nergens goed voor ben. 3. Ik vind van mezelf dat ik een aantal goede kwaliteiten heb. 4. Ik ben in staat om dingen even goed te doen als de meeste andere mensen. 5. Ik vind dat ik niet veel heb om trots op te zijn. 6. Soms voel ik mij beslist nutteloos. 7. Ik vind van mezelf dat ik evenveel waard ben als anderen. 8. Ik wou dat ik meer respect voor mezelf kon hebben. 9. Al bij al, ben ik geneigd mij een mislukkeling te voelen. 10. Ik sta positief ten opzichte van mezelf. 				

Q29 Welke van de volgende uitspraken zijn op u van toepassing?

	Waar	Niet waar
	1	2
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ik aarzel nooit iemand in nood te helpen. 2. Ik heb nog nooit iemand bewust niet gemogen. 3. Ik ben al eens jaloers geweest op het geluk van anderen. 4. Ik zou er nooit aan denken iemand anders te laten opdraaien voor mijn fouten. 5. Ik voel soms wrok wanneer ik mijn zin niet krijg. 6. Ik heb al eens willen rebelleren tegenover mensen met meer autoriteit ook al wist ik dat ze gelijk hadden. 7. Ik ben altijd hoffelijk, zelfs tegen mensen die lastig doen. 8. Wanneer ik iets niet weet, heb ik er geen probleem mee dit toe te geven. 9. Ik kan me herinneren dat ik al eens 'ziek speelde' om een klus te ontlopen. 10. Ik ben soms geïrriteerd wanneer mensen me om een gunst vragen. 		

Q30+31 Bent u het eens met de volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens				Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sommige sociale groepen zijn eenvoudigweg niet de gelijke van andere groepen. 2. Sommige mensen verdienen meer respect dan andere. 3. Dit land zou er beter bij varen mocht men niet zoveel aandacht besteden aan gelijkheid tussen mensen. 4. Sommige mensen zijn niet evenwaardig aan anderen. 5. Ik vind het normaal dat sommige mensen meer kansen krijgen in het leven dan anderen. 6. Sommige mensen zijn minderwaardig aan anderen. 7. Het is soms nodig om anderen in de weg te staan om vooruit te komen in het leven. 8. Men zou moeten ijveren voor een grotere economische gelijkheid. 9. Men zou moeten ijveren voor een toenemende sociale gelijkheid. 10. "Gelijkheid" is een belangrijk principe voor mij. 11. Er zouden minder maatschappelijke problemen zijn indien men mensen op gelijke voet zou behandelen. 12. In een ideale wereld zouden alle naties op basis van gelijkwaardigheid worden behandeld. 13. We zouden elkaar zoveel mogelijk als gelijken moeten behandelen. 14. Het is belangrijk dat wij andere landen als gelijken behandelen. 					

Q32+33 Bent u het eens met volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens				Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Er zijn slechts twee geslachten: mannelijk of vrouwelijk. 2. Alleen deze twee geslachten zijn moreel aanvaardbaar en legitiem in onze maatschappij. 3. Alle volwassenen behoren ofwel tot het mannelijke ofwel tot het vrouwelijke geslacht. 4. Als je man of vrouw bent, dan ben je dat voor je hele leven. 5. Alle mannen hebben een penis en alle vrouwen hebben een vagina. 6. Het is gewoon een sociale norm om baby's het geslacht toe te kennen, dat hun lichaam aanwijst. 7. Iedereen die niet op een natuurlijke manier man of vrouw is, is een "misvorming van de natuur". 8. Als er iemand een geslachtsaanpassing wil, kan zijn of haar dokter of psycholoog hem of haar dit uit het hoofd praten. 9. Zelfs een persoon met onduidelijke genitaliën is nog steeds ofwel man ofwel vrouw. 10. Of een persoon zichzelf als man of vrouw ziet, is grotendeels een zaak van opvoeding. 					

Q34+35+36 +37 Bent u het eens met volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens				Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bij een ramp hoeven vrouwen niet noodzakelijk vóór mannen gered te worden. 2. De meeste vrouwen interpreteren onschuldige opmerkingen of handelingen als seksistisch. 3. Mensen zijn vaak echt gelukkig in het leven zonder een liefdesrelatie met iemand van het andere geslacht te hebben. 4. Feministen zijn er niet op uit dat vrouwen meer macht zouden hebben dan mannen. 5. In vergelijking met mannen hebben vrouwen een groter moreel besef. 6. Vrouwen zouden door mannen gekoesterd en beschermd moeten worden. 7. De meeste vrouwen weten niet ten volle te waarderen wat mannen allemaal voor hen doen. 8. Als vrouwen in een eerlijke competitie van mannen verliezen, is het typisch voor hen om over discriminatie te klagen. 9. Het is typisch dat een man die zich seksueel door een vrouw aangetrokken voelt, zonder scrupules alles doet om haar in bed te krijgen. 10. Mannen verliezen in noodsituaties minder gemakkelijk hun koelbloedigheid dan vrouwen. 11. Mannen gedragen zich als baby's wanneer ze ziek zijn. 12. Mannen zullen altijd vechten om meer controle in de maatschappij te hebben dan vrouwen. 13. Vrouwen moeten thuis voor hun mannen zorgen, omdat mannen reddeloos verloren zijn als ze voor zichzelf zouden moeten zorgen. 14. Mannen zijn meer dan vrouwen geschikt om leiding te geven. 15. Vrouwen zijn meer dan mannen geschikt om te zorgen voor anderen. 16. Discriminatie van vrouwen is niet langer een probleem in dit land. 17. Het is gebruikelijk in reclame dat vrouwen vernederend behandeld worden. 18. De maatschappij behandelt mannen en vrouwen op dezelfde manier. 19. De regering legt te veel nadruk op vrouwenzaken. 20. De vrouwenbeweging dient geen doel en zou 					

afgeschaft moeten worden.					
21. Het is gemakkelijk om de standpunten van vrouwengroepen te begrijpen.					
22. Het leerplan zou aan de noden van jongens aangepast moeten zijn.					
23. Er zouden betere maatregelen genomen moeten worden om gelijkheid (tussen de geslachten) op de werkvloer te verkrijgen.					

Q38+39+ 40+41 Bent u het eens met volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens				Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Homomannen en lesbische vrouwen moeten vrij zijn om hun leven te kunnen leiden zoals zij dat willen. 2. Ik vind dat de strijd voor gelijke rechten van holebi's te ver gaat. 3. Homomannen zijn eigenlijk geen echte mannen. 4. Lesbische vrouwen zijn eigenlijk geen echte vrouwen. 5. Homomannen lopen te koop met hun seksuele oriëntatie. 6. Lesbische vrouwen lopen te koop met hun seksuele oriëntatie. 7. Biseksuele mannen verspreiden AIDS naar heteroseksuelen. 8. Biseksuele vrouwen zijn oversekst. 9. Biseksuelen zijn niet te vertrouwen. 10. Mensen zijn ofwel hetero, ofwel homo/lesbisch. 11. Biseksuelen zijn mensen die verward zijn over hun seksualiteit. 12. Seks tussen twee lesbische vrouwen vind ik walgelijk. 13. Seks tussen twee homoseksuele mannen vind ik walgelijk. 14. Ik vind het aanstootgevend als twee mannen in het openbaar zoenen. 15. Ik vind het aanstootgevend als twee vrouwen in het openbaar zoenen. 16. Als een vriend(in)/kennis (van hetzelfde geslacht als mij) mij vertelt dat hij/zij homoseksueel/lesbisch/bi is, dan zou ik bang zijn dat hij/zij gevoelens voor mij zou hebben. 17. Ik gebruik wel eens homogereleerde termen om iets negatiefs uit te drukken (vb. 'dat is zo gay', 'wat een janet', 'dat is voor mietjes'...). 18. Ik heb in het verleden al holebi's nageroepen. 19. Ik heb in het verleden al eens geweld gebruikt (duwen, slaan, de arm omgedraaid...) tegenover holebi's. 20. Ik zou een relatie kunnen hebben met een biseksuele partner. 21. Als mijn beste vriend(in) me zou vertellen dat hij/zij homo/lesbisch/bi was, zou ik de vriendschap verbreken. 22. Kinderen zouden vanaf de kleuterschool 					

<p>moeten leren dat het normaal is om holebi te zijn.</p> <p>23. Lesbische koppels zouden bij de geboorte van hun kind dezelfde rechten moeten hebben als heterokoppels bij aangifte/erkenning.</p> <p>24. De overheid moet buitenlandse adoptie makkelijker maken voor holebi's.</p> <p>25. Er is nood aan een wet om het draagmoederschap voor homokoppels juridisch mogelijk te maken.</p> <p>26. Er moeten meer mogelijkheden komen om zich anoniem en gratis op HIV te laten testen.</p> <p>27. Holebi's zouden niet met kinderen mogen werken.</p> <p>28. Ik zou het geen probleem vinden om een holebi als naaste collega te hebben.</p> <p>29. Ik zou het geen probleem vinden om een holebi als buur te hebben.</p>					
--	--	--	--	--	--

In de volgende stellingen gebruiken we het woord transgender. Hiermee bedoelen we diegene bij wie het gevoel van man en/of vrouw te zijn niet of gedeeltelijk overeenkomt met het toegekende geboortegeslacht, en/of bij wie de genderexpressie afwijkt van de sociale en culturele kenmerken van het toegekende geboortegeslacht. Dit houdt dus zowel travesties, transseksuelen als andere gendervariante personen in.

Q42+43+44+45 Bent u het eens met volgende uitspraken?

	Helemaal mee eens				Helemaal niet mee eens
	1	2	3	4	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Personen die zich niet duidelijk man of vrouw voelen, moeten volledig in onze samenleving aanvaard worden. 2. Travesties zouden verboden moeten worden zich te verkleden in het openbaar. 3. Als iemand goed heeft nagedacht over het veranderen van zijn of haar geslacht, dan is een operatie een goed idee. 4. Transgenders zijn gewoon verdoken homoseksuele mannen of lesbische vrouwen. 5. Als ik iemand ontmoet, dan vind ik het belangrijk om te weten of iemand man of vrouw is. 6. Operaties om van geslacht te veranderen moeten mensen zelf maar betalen. 7. Ik zou het geen probleem vinden om een transgender als naaste collega te hebben.. 8. Ik vind het afschuwelijk dat transgenders een gezond lichaam laten opereren. 9. Ik zou het geen probleem vinden om een transgender als buur te hebben. 10. Vrouwelijke mannen maken dat ik me ongemakkelijk voel. 11. Mannelijke vrouwen maken dat ik me ongemakkelijk voel. 12. Ik heb in het verleden al eens geweld gebruikt (duwen, slaan, de arm omgedraaid,..) tegenover een vrouw omdat ze te mannelijk was. 13. Ik heb in het verleden al eens geweld gebruikt (duwen, slaan, de arm omgedraaid,...) tegenover een man omdat hij te vrouwelijk was. 14. Ik heb al eens een man uitgelachen omdat hij er te vrouwelijk uitzag of zich te vrouwelijk gedroeg. 15. Ik heb al eens een vrouw uitgelachen omdat zij er te mannelijk uitzag of zich te mannelijk gedroeg. 16. Ik ga liever niet om met mensen van wie niet duidelijk is of ze man of vrouw zijn. 17. De overheid moet buitenlandse adoptie makkelijker maken voor transgenders. 18. Hormonale behandeling zou niet langer een 					

<p>voorwaarde mogen zijn voor een voornaamswijziging bij transgenders.</p> <p>19. Kinderen zouden vanaf de kleuterschool moeten leren over transgenders.</p> <p>20. Sterilisatie (onomkeerbare onvruchtbaarheid) zou niet langer een voorwaarde mogen zijn voor een geslachtsverandering.</p> <p>21. Transgenders zouden niet met kinderen mogen werken.</p> <p>22. Als een vriend(in)/kennis mij vertelt dat hij/zij een geslachtsaanpassing wenst, dan zou ik de vriendschap verbreken.</p> <p>23. Ik zou een relatie kunnen hebben met een transseksueel persoon.</p>					
--	--	--	--	--	--

Graag zouden we u nog enkele afsluitende vragen willen stellen.

Q46 Welke van deze situaties beschrijft momenteel het best uw werksituatie?

- Ik ben aan het werk (of in tijdelijk verlofstatuut zoals bv. ouderschapsverlof)
- Ik volg een opleiding (op school, universiteit enz.)
- Ik krijg een werkloosheidsuitkering
- Ik krijg een leefloon via het OCMW/CPAS
- Ik ben langdurig ziek of arbeidsongeschikt
- Ik ben met pensioen
- Andere (bv. huisman/vrouw, ten laste,....)

Answer If Welke van deze situaties beschrijft momenteel het best uw... Ik ben aan het werk (of in tijdelijk verlofstatuut zoals bv. ouderschapsverlof) Is Selected

Q47 Wat is uw huidige beroepssituatie?

- Landbouwer, visser, bosbouwer
- Vrij beroep (advocaat, arts, expert-boekhouder, accountant, architect, ...)
- Handelaar of eigenaar van een winkel
- Industrieel, (volledig of gedeeltelijk) eigenaar van een onderneming
- Ambachtsman of andere zelfstandige
- Vrij beroep (advocaat, arts, boekhouder, architect, ...) in loondienst (loontrekkend)
- Hoger kader, bedrijfsleider (algemeen directeur, directeur, ...)
- Middenmanagement, ander management (departementshoofd, junior manager,...)
- Bediende die hoofdzakelijk kantoorwerk verricht
- Bediende, geen bureauwerk maar rondreizend (vertegenwoordiger, chauffeur, techniker,...)
- Bediende die geen kantoorwerk verricht, maar met een dienstverlenende functie (ziekenhuis, restaurant, politie, brandweer, leerkracht, sociaal werk,...)
- Meestergast, ploegbaas
- Geschoolde handarbeider
- Niet geschoolde arbeider
- Andere... _____ (Vrije tekst)

Q48 Welke personen maken nog deel uit van uw huishouden*? Duid alles aan wat van toepassing is. *Met huishouden bedoelen we alle andere personen die het grootste deel van de tijd op hetzelfde adres verblijven.

- Echtgeno(o)t(e) of partner
- Kinderen jonger dan 15 jaar. Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Kinderen van 15 jaar of ouder. Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Ouder(s) of schoonouder(s). Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Grootouder(s) of schoongrootouder(s). Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Anderen, jonger 15 jaar. Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Anderen, 15 jaar of ouder. Zo ja, geef aantal... _____ (Vrije tekst)
- Niemand, ik woon alleen

Q49 Kunt u bij benadering uw persoonlijke netto beschikbare inkomen per maand en het totaal netto beschikbare inkomen van uw huishouden per maand (inclusief sociale uitkeringen, kindergeld en/of alimentatie) situeren in volgende schaal? *Met huishouden bedoelen we alle anderen personen die het grootste deel van de tijd op hetzelfde adres verblijven.

Persoonlijk netto beschikbaar inkomen

Huishoudelijk netto beschikbaar inkomen

Q50 Tot welke levensbeschouwing behoort u?

- Christendom
- Hindoeïsme
- Jodendom
- Islam
- Boeddhisme
- Andere... _____ (Vrije tekst)
- Geen, ik ben niet gelovig

Answer If Tot welke levensbeschouwing behoort u? Zo ja, bent u prak... Geen, ik ben niet gelovig Is Not Selected

Q51 Bent u praktiserend gelovig? * Met praktiserend bedoelen we dat u regelmatig diensten (in kerken, moskeeën, tempels...) bijwoont.

- Ja
- Nee

Q52 Behoort u tot een van de volgende minderheidsgroepen? Duid alles aan wat van toepassing is.

- Een etnische minderheid
- Een religieuze minderheid
- Een seksuele minderheid (homo, bi of lesbisch)
- Een minderheid door transgender zijn
- Een minderheid door handicap
- Een andere minderheidsgroep, nl.
- Geen enkele minderheidsgroep
- Weet ik niet

Answer If Behoort u tot een van de volgende minderheidsgroepen? Dui... Geen enkele minderheidsgroep -Lid Minderheidsgroep Is Not Selected And Behoort u tot een van de volgende minderheidsgroepen? Dui... Weet ik niet -Lid Minderheidsgroep Is Not Selected

Q53 U behoort tot één of meerdere minderheidsgroepen. Geef voor elke minderheidsgroep waar u tot behoort aan hoe belangrijke deze voor u is.

	Heel belangrijk				Helemaal niet belangrijk
	1	2	3	4	5
Een etnische minderheid Een religieuze minderheid Een seksuele minderheid (homo, bi of lesbisch) Een minderheid door transgender zijn Een minderheid door handicap Een andere minderheidsgroep					

Q54 Heeft u familie, vrienden, kennissen en/of collega's die

	Ja	Nee
Een ander etnische origine hebben dan de uwe Homo-of bi man zijn Lesbisch of bi vrouw zijn Een handicap hebben Een andere religie of overtuiging hebben dan de uwe Transgender zijn		

Dank u wel, u bent bijna klaar met de vragenlijst. Graag vernemen we nog van u hoe u dit onderzoek leerde kennen, en geven we u ook de kans uw reacties aan ons te sturen over deze vragenlijst. Vergeet niet op << Volgende >> onderaan deze pagina te klikken om uw antwoorden naar ons door te sturen. Wilt u kans maken op één van de geschenkbonnen, dan kan u na het verzenden van uw antwoorden uw contactgegevens opgeven.

Q55 Hoe heeft u over dit onderzoek vernomen?

- Via de universiteit
- Via de overheid
- Via de media
- Van een aankondiging op een website, online forum of mailing lijst van een organisatie
- Via een familielid, vriend, collega of kennis
- Via het reguliere internet
- Via de flyer
- Anders (leg uit a.u.b.):... _____ (Vrije tekst)

Q56 Waarom heeft u deelgenomen aan deze enquête?

- Omdat ik begaan ben met het thema van gelijke kansen.
- Omdat ik begaan ben met de rechten van holebi's.
- Omdat ik begaan met de rechten van transgenders.
- Omdat ik door mijn deelname het beleid mee wil sturen.
- Omdat ik het belangrijk vind mijn mening kenbaar te maken.
- Omdat ik kans wil maken op één van de geschenkbonnen.
- Anders (leg uit a.u.b.): ... _____ (Vrije tekst)

Q57 Wilt u nog iets over deze vragenlijst kwijt?

_____ (Vrije tekst)